

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

ПОЛЪОПРИВ

ТВОРЧОСТ

НОВИ САД, 1981

ТВОРЧОСЦ

ГЛАСНІК ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

Редакция

ДЮРА ВАР҃А
ДЮРА ЛАТЯК
ГЕЛЕНА МЕДЕШИ
ЛЮБОМИР МЕДЕШИ
БАСИЛЬ МУДРИ
ЮЛИЯН РАМАЧ
ЮЛИЯН ТАМАШ

Главни и одвичательни редактор

ДЮРА ЛАТЯК

Лектор

ГЕЛЕНА МЕДЕШИ

Технічни редактор

МИКОЛА СКУВАН

На основи думаня Покраїнского секретарията за образование, науку и культуру число 413/75 од 7. януара 1975. року, ошлебодзене од плацения основной порції на промет продуктох и услугох.

Гласнік виходзи раз у року

Редакция: Нови Сад, Булевар 23. октобра 31/VII

Члени Дружтва за руски язык и литературу доставаю гласнік у виплаценой членарини

Друкуе „Руске слово“ Руски Керестур

ПИТАНЯ ЯЗИКА

ЛИТЕРАТУРНИ ЯЗИК ЮГОСЛАВЯНСКИХ РУСНАЦОХ НА УНИВЕРЗИТЕТСКИМ ПРЕПОДАВАНЮ

(У вязи з видаваньом „Уводу до славянскей филології”
проф. А. Е. Супруна)

Язык Руснацох Югославиї представя єден зоз сучасних славянских литературних микроязикох, гу хторому тиж так припадаю градищанско-горватски у Австриї, молизко-горватски у Италиї, пезуюци банатско-болгарски и преїгмурско-словенски, резянски у Италиї, кайкавски и чакавски „поетични” языки у Югославиї, кашубски у Польскей и дзеповдни други (оп. о тым подробно у монографії А. Д. Дуличенко: „Славянски литературни микроязики. Вопросы формования и розвитку”, Талин: Валгус, 1981, 323. бок). У остатніх дзешец рокох свойого розвитку руски язык ше розвил до єдного з найфункціональніших литературних микроязикох: на нїм ше преподава у школи, емитуе програми радия и телевизії, друкуе уметніцку, школску, науково-популярну и другу литературу, периодични видання итд. З єдним словом, остатні дзешец роки укључели руски язык до положения обекта университетского преподаваня — до верху хтори не досцигол ище ані єден други славянски литературни микроязык. 1973. року, як познате, на Филозофским факултету Новосадского университета отворени Лекторат за руски язык хтори нащивйовали студенти рижних специялноскох, же би достали науково основи мацеринского языка и мали право викладац то у школи. Од 1981. року позберана и перша група студентох-Руснацох, котри буду студирац ище нестворену „руску филологию”. Роби ше и на снованю катедри руского языка и литератури (або Институту русинистики), хтору задумал ище М. М. Кочиш. (И тото уж витворене — надпом. прекл.).

Интересоване за руски язык пануе не лем медзи Руснацами, и не лем у Югославиї. Тот микроязык постал обект наукових вигледованьох и за граніцу, цо створело предусловия за упознаванє зоз нїм и студентох заграничних университетох. Єдно з перших пробованьох у тым напрямє — друкованє у виданю „Вишєйшая школа” у Минску року 1981 — то учебнік „Увод до славянскей филології” (432 боки).

То перши советски учебник такей файти по войны. Його авторе — доктор филологийних наукох, професор Катедри славянскей и общей лингвистики Билоруского университета Адам Евгеньевич Супрун и його сотрудник Александр Мих. Калюга.

Учебник зложени зоз штирох часцох: „Славянски языки” (б. 6—139), „Славяне у прешлосци (б. 140—237), „Зявене славянскей письменосци” (б. 238—284) и „Зоз историі славянскей филології” (б. 285—401). Заклучене наволане „Актуални задачи славистики” (б. 402—415).

По першираз до учебника такей файти унєшени и материяли у вязи зоз славянскима литературним микроязиками. У тим и швидко и новаторски характер того учебника. За представителя микроязычного швета сучасней славии проф. А. Е. Супрун избрал литературни язык югославянских Руснацох. З тим у вязи обачиме же то не перше його хасноване материялу руского языка. Рокю 1980. у своей книжки „Преподаваня зоз лингвистики” проф. А. Е. Супрун пише о руском языке як о едном зоз славянских литературных языкох (оп. А. Е. Супрун: „Преподаваня зоз лингвистики”, Минск, видавательство Билоруского университета, 1980, б. 51—52).

Уж у першей часци учебника, медзи сучасним славянским языками ше видзелюе и „микроязык узкого розпресцераня” — язык югославянских Руснацох (б. 6). После описованя шлицких сучасних славянских языкох проф. А. Е. Супрун и цалу часц пошвещуе рускому языку (б. 137—139), операючи ше на работи автора того приказа. Ту ше, особливо, дава загальни знаня о руских населеньох у Югославии (места розсельованьох, культурни центри, назва языка), потим ше прави невельку экскурзию у вязи зоз присельованьом Руснацох до Бачки и других местох. Проф. А. Е. Супрун окреме бешедуе о початкох руского литературного языка, о діялносци Г. Костельника и М. М. Кочиша у твореню языка и його усовершеню. Як приклад руского тексту, спрам котрого студенти годни достац общи понятия о руском языке, цитировани виривки зоз писни Г. Костельника „Кажди дзень”, написаней 1903. року. Надалей ше дава характеристику графии и дзепоедни фонетични и граматични прикмети руского языка.

Часц „Руски язык” проф. А. Е. Супрун закончуе зоз словами: „Приклад руского литературного языка указуе же як у вигодних услувийох мож розвивац литературни язык, гоч вон и релативно узкого хаснованя. На прикладзе руского языка ше мож упознац з дзепоедним специфичним рисам розвиваня микроязыкох, особливо у славянским язичним швече.” (б. 139). На концу дата литература (7 наслови). Хаснуючи ю, студенти ше годни подробнейше упознац з историю, сучасним станом и структуру руского языка, а тиж так и з основним етапами розвою рускей литературы. У поединосцох, попри дзепоедних роботах автора тих шорикох (вони, скорей шлицкого, доступны лем студентом советских университетох, понеже су опубликовани на російском языке и у СССР), проф. А. Е. Супрун препоручуе тиж так „Правопис руского языка” (1971) и „Приручни терминологийни словник сербскогорватско-руско-українски” (1972) М. М. Кочиша.

Так руски язык на заслужени способ нашол свойо место медзи шлицкими сучасним славянским литературним языками. Характеристичне же еден з перших рецензентох учебника „Увод до славянскей филології”, проф. Львовского университета К. К. Трофимович, на самом початку своей рецензии обрацел повагу науковой явности на нужносц уключованя руского языка до университетского учебника и того оквалификовал як новаторски крочай, хасновити и нужни, понеже, пише вон, „необходно знати про існування мікроемов, тим більше, що й спеціалісти досі про їх існування знають дуже мало... Таким чином, включення однієї з мікроемов у посібник не може вважатися зайвим, навпаки — корисним” (оп. „Мовознавство”, Київ, 1981, ч. 5, б. 88—89). З тим у вязи, на драгоценосц материялох руского языка як объекта университетского преподаваня указал у своей рецензии учебника „Увод до славянскей филології” и визначни советски слависта, проф. Никита Ильич Толстой.

У заклучуючей часци учебника „Актуални задачи славистики” проф. А. Е. Супрун подцагуе же „за формоване историі шлицких окремих славянских литературных языкох на единственей теоретичней основи з перспективу откриваня типологийних прикметох окремих языкох, їх наставаня и розвиваня” (б. 409) тиж так важни и материяли литературных микроязыкох, медзи котрима найвекши ступень совершенства досцигол, очивисно, литературни язык югославянских Руснацох. Мож ше наздавац же руски материял будзе од тєраз прицаговац стаємну увагу авторох университетских учебникох славянскей филології. Не лем зоз Советского Союзу, але и ширше. Знане о руском языке, источасно зоз знаньом о других славянских литературных микроязыкох, без сумнівю будзе доприношиц ище векшому зблїжованю народох Югославии и Советского Союзу.

Др Александер Д Дуличенко

ДАЄДНИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИ АСПЕКТИ НАСТАВИ РУСКОГО ЯЗИКА¹

Традиційні поля вивчення котри ухорджа до соціолінгвістичного домену, пресцераю ше у рижних напрямох, преплетаючи ше зоз веліма другима науковима дисциплінами. Медзи тима полями ше находза² писменосц, язична стандардизация и культура бешеди, потим язика у контакту, вецейязичносц, соціална стратификация язика, язични и дружтвени пременки, соціо-політичні імплікації язика, одношенє язика спрам нації и других категорійох, и велі други.

Ми ше з тей нагоди затримаєме лем на даєдних соціолінгвістичних проблемох настави на руским язикау, котри зме замерковали у рамикох преучованя хаснованя мацеринского и немацеринского язика при стредньошколской младежи рускей народносци у Войводини.

З тим цильом, 1974. року окончене випитованє школярох тешишней Гимназії „Жарко Зренянин” зоз Вербасу — оддзелене у Руским Керестуре, котрим мацерински язык руски. Випитованє окончоване з помоцу анкети СЛ-3 котра виробена у Інституту за мадарски язык, літературу и гунгарологічни вивчення, автор др Меланія Микеш. После шейсцох рокох окончене півторне випитованє з анкети СЛ-4, котре мало дац подполнейшу слику о преплетаню макро и микро факторох стредку у хаснованю язика.

У анализи вецейязичносци дружтвеной заєдніци ше муши вжац до огляду демографійни податки, бо числовносц жридлових бешеднікох язикох у контакту дава язичну характеристику дружтвеного стредку, а язични стредок найбаржей регулує равновагу, або аж превагу, язикох у контакту у вецейязичних заєдніцох.

Спрам перших податкох Попису зоз 1981. року, вкупне число жительох Войводини виноши 2,028.239, з чого 19.307, або 1% Руснацох.

1971. року у Войводини було 250.000 школярох од I по VIII класу основного воспитаня и образованя (з того 2.500 провадзели наставу на руским язикау), нешка маме 190.000 школярох (з того 1.900 провадзи наставу на руским язикау).

Значи, залапеносц дзєцох рускей народносци з основним воспитанюм и образованюм директно пропорціоналне одношеню вкупного числа жительствова у Войводини и виноши тиж так 1:100.

Пред дзєщєц роками на тих 250.000 школярох приходзели 10.000 наставніки, значи на 25 школярох 1 наставнік. У нешкайшим чаще дружтвена брига и у тим поглядє дала плуди — на 17 школярох приходзи 1 наставнік. При школярох котри провадза наставу на руским язикау тото одношенє виноши 15:1.

¹Тота робота, у дакус ширшим обсягу, читана на Совитованю дружтвох за применєну лінгвістику Югославії, котре було отримане у октобре прешлого року у Загребе на тему: „Соціолінгвістика и настава язика.

²Др Ранко Бугарски: „Предмет и методи соціолінгвістике“, Зборнік роботох зоз Конференції на тему „Язык и дружтво“, Нови Сад, 1976.

Медзитим, треба надпомнуц же квалитет настави не злепшани, цо значи же и попри злепшаня числового одношеня — єст велі други фактори котри випатра, не уважени у достаточней мири. Дума ше, насампредз, на соціолінгвістични фактори о котрих треба водзиц рахунку у образованю наставного кадра и пририхтованю наставного матеріялу у условийох войводинской вецейязичносци вообще, а окреме сербскогорватско-рускей.

Розлика у географской дистрибуції язично-етнічних групох у контакту условює розлични реални можлівосци применки інституціоналней двоязичносци. Так спомедзи 51 општини у Войводини, Руснацох єст у 32. Медзитим, у 29 з нїх наставу на руским язикау не можліве организовац, бо вкупне число школярох у шїцких класох виноши менєй як 50.

Найвецей Руснацох єст у Руским Керестуре (5.427), Коцуре (2.624) и Дюрдьове (1.714). Єдино у тих местох ше воспитно-образовни процес одвива на руским язикау.

Процентуално, Руснацох у одношеню на вкупне число жительох єдного места у абсолютней векшини єст єдино у Руским Керестуре (94,59%), у Коцуре тот процент виноши 59,24, а у Дюрдьове 41,88%.

У Руским Керестуре, при Образовним центре „Петро Кузмяк”, існує школа за професійноунапрямене образованє и воспитанє правного, культурологічного и прекладательного напряду. Зоз спомнутим випитованюм облапени 40 школяре I и II класи, цо представя єдну третину вкупного числа школярох тих класох (119). Наставни язык у тей школи руски. Число школярох котрим руски язык не мацерински, а провадза наставу на тим язикау вельке (79, односно 2:1), цо представя барз вигодну ситуацию за випитованє вербалних інтеракційох медзи собеседніками, дзе ше як релевантни преплетаю основни елементи микростредку (націонална припадносц и ступєнь двоязичносци) и фактори макростредку (фактори населєня).

Компарируюци фреквенцию хаснованя мацеринского язика у рижних бешедних ситуациїох у язичним комуникованю випитованих з особами рускей (значи истей) народносци, констатоване же ше мацерински язык найвецей хаснує у бешедней ситуациї дома³, а найменєй на явним месце. Сербскогорватски язык ше найчастєйше хаснує у ситуациї у школи, потим на явним месце, у дружтве, итд.

Значи, розлики у хаснованю мацеринского и немацеринского язика условени з рижними бешедними ситуациями. Неформални ситуациї (у дружтве, насамо, дома), условює частєйше хаснованє мацеринского язика як сербскогорватского. У ситуациїох дзе ше чувствує векше присуєство інституціонального фактора (у школи), основни фактор при определєню за єден з двоох язикох то язык воспитно-образовного процеса, док язык стредку з котрого походза випитовани ма другорядови вплив.

³Детальнейши податки и таблічкови приказ о тим видзиц у Зборніку роботох зоз Конгрєсу дружтвох за применєну лінгвістику, котри отримани у маю 1980. року у Београдє.

Кед ше роби о ситуациї на явним месце, треба наглашиц же язык населеня вплївує на вибор мацеринского языка кед собешедник Руснак. Руски язык ше частейше хаснує, з оглядом же ше роби о виключно руским населеню, але того не ма вплїв на хаснованє сербскогорватского языка зоз собешедником котри не Руснак, бо ше у усним комуниковању з припадниками другой народности хаснує виключно сербскогорватски язык.

Значи, роби ше о єдней двоязичней заєднїци и о подполней позней, симетричней двоязичности при школярох рускей народности котри можу подполно пременїц свой код и похасновац и иншаку фонологийну структуру и синтаксу, и пасивней, асиметричней, писаней або аж технїчней двоязичности, т. є. о розуменю руского языка, але не и способности бешедовац на тим языку при школярох котрим руски язык не мацерински, але котри провадза наставу на руским языку (аж им и годзина мацеринского языка — руски язык, а не сербскогорватски!).

Значи, двоязични не лем припадники рускей народности, але и припадники ширшей заєднїци, цо нам дава можливосц бешедовац и о функционалней двоязичности.

Ту, вироятно, вше єст моцна мотивация же би ше собешедника (у нашим случаю нащителя воспитно-образовного процесса и товариша) розумело и же би ше, исто так, розумело гевто цо ше му бешедує.

До теї двоязичности, чийо ширенє углавним єдносмысловє, т. є. идзе од руского языка гу сербскогорватскому, пришло ше на два способи: зоз безпостредним, каждодньовим контактом жительства зоз мишаних етноязычних стредкох и ученєм другого, немацеринского языка преїг образовней, школскей системи, средствох явного информования и организованих формах културней и политичней роботи у рамикох ширшей дружтвеной заєднїци.

Перши и основни проблем котри наступа при двоязичних бешедниках и єдней и другой файти, котри попри нукашнього (або першого) научели ище єден (други) язык то язична интерференция, котра ше манифестує у даскелїх формах, як наприклад: странски акцент, язичне мишанє, неидиоматичне виражованє, пожички, калки, семантичне пожичованє итд.

Бешедуючи о интерференциї, французки лингвиста Мартине гвари же у ствари єст барз опраниченє число язичних виртуозох котри ше можу служиц з двома або вецей языками, а же би не наступела язична интерференция, котра ше може зявиц на шицких уровнях языкох у контакту и на шицких струїньох.

Цо ше дотика релациї модел — реплика, т. є. слова як го вигваряю жридлови бешедники єдного языка и пожиченого елемента як го вигваряю бешедники другого языка, треба наглашиц єдну дружтвену димензию: реплику муша превжац и други бешедники, а не лем гевтот котри ю перши похасновал. То би бул переход зоз хаснованя у бешеди до стаємного хаснованя у языку. У тим

преходзе при школярой рускей народности розликуєме три ступнї дифузии⁴:

1. преруцованє — кед двоязични бешедник хаснує алтернативно два языки, та увезде до своєй бешеди зоз другого языка подполно неадекватне слово;

2. интерференцию зоз:

а) субституцию — подполним заменьованьом єдней системи або даєдней часци з другу,

б) комутацию — зменяющим хаснованьом обидвох системох,

3. интеграцию — кед ше странски элемент уклопює до системи языка примателя. Теди ше хаснує материял єдного языка у другим языку як утвердзену пожичку за котру ше не чувствує же є странске слово.

При интерференциї, кед бешеди о руско-сербскогорватскей двоязичности, треба спомнуц и медязичне идентификованє, т. є. введначованє елементох єдного языка з елементами другого. Як илустрацию, назначимє приклад идентификациї фонемох ть и дь зоз сербскогорватским фонемами ћ и ђ.

Интерференция найчастейше спонтана, але и свидома, намирна. У найвекшим числє случаюх є индивидуална, гоч евидентовани и случаї дзе вона така звичайна и обща же постава власнїцтво цалого колектива.

Окрем язичних проблемох, котри у вязи з интерференцию, важни и окремязични; вони часто социални и психологийни, а дзекеди аж и пошлїдок потреби або моди.

Гелена Медсши

⁴Подзеленє вжате спрам др Рудолфа Филиповича, Контакти языкох у теорії и пракси, Загреб, 1971.

**ЗНАЧЕННЯ І МОЖЛИВОСТІ РУСІНІСТИЧНИХ ВИГЛЯДОВАНЬОХ
У НАУКИ О ЯЗИКУ, ЛІТЕРАТУРИ, ФОЛКЛОРЕ І ІСТОРІЇ***

Седма і осма десятиліття того віку характеристичні і по тим же окончене значне предзеранє у інтердисциплінарних виглядованьох, і то не лем у природних, але і у гуманістичних науках. Окремні інтерес, указало ше плодні, оправдани, гуманістичні науки мали за такволани атипово зявєня. До тей факти зявєньох спадаю і природа і статус языка, літератури, фолклору і історії Руснацох вообщє, і окреме у Югославії. Кед повеме же Руснаци єдино у Югославії витворели право пестовац і розвивац легітимну націоналну культуру, теди тот факт не ма лем наукову, але і політичну значносц, і вон гутори о дошлідносци політики заєдніцтва і рівноправносци у СФРЮ.

Значносц і можливосци русіністичних виглядованьох у науки о языке, літератури, фолклоре і історії ше указую праве у сегменту хтори ше одноши на їх атиповосц. Сами по себе, язык, література, фолклор і історія Руснацох у Югославії то лем єден вид розконареносци, цо значи богатства швета, і їх наукови опис би бул опраніченей значносци без корелациї зоз другима видами швета, языка, обичайох і історії. Зоз того становиска у науки нет менши і векши народи, бо праву значносц одредзує мира окремносци, розлики і єї рефлекс на ступєнь свідомосци о зложеносци ситуаційох і зявєньох. Прето то нагода же бизме ше опитали цо зробене а цо ище мож зробит у рамикох русіністичних виглядованьох.

*12. октобра 1981. року на Філозофским факултету у Новим Садзе отримана святочносц з нагоди снованя і початку роботи студійних групох за руски язык і літературу і румунски язык і літературу. На святочносци присуствовали представіки Філозофского факултета, Университета у Новим Садзе, САП Войводини, городу Нового Саду і руского явного і культурного живота. З тей нагоди пречитана тот робота, єї основни текст. Фуснотки уручени познейше, за обявйованє у „Творчосци”. Основни текст святочней бешеди обявел і новосадски „Дневник” од 5. новембра 1981.

Руски язык настал у карпатским ареале і у нїм ше обачліво пререзую изоглоси українского, словацкого і польского языка. У Войводини руски язык же уж 240 роки непереривно у контакту зоз зродними славянскима і незродними неславянскима языками, мадьярским і немецким¹. Тот непереривна контактна ситуація, хтора ше премесцала у чаше од карпатского по панонске поднебе, оможлівює вигледованє вещей зявєньох зоз шицких лінгвістичних становискох. Кельо ситуація зложена, указує і питанє походзєня і генетичней зродносци руского зоз другима славянскима языками. Од конца XIX віку по нешка заступани і обгрунтовани три території:

1) українска, по хторей руски язык у Югославії кодификовани заходно-українски діалект. Теорію заступали В. Гнатюк, А. Коваль, М. Мушинка і Н. И. Толстой²;

2) словацка теорія, по хторей руски язык у Югославії кодификовани восточно-словацки діалект. Теорію заступали Пастрнек, Соболевски, Брох, Тихи, Шкултети, Штолц³; і

¹За тот час руски язык примал язични субстрат зоз языкох у контакту. У тим смислу вредна робота Юліяна Рамача **Дублети у руским языке**, одбранена як магістерска теза на Філологіиним факултету у Београдзе концом 1981. У нєй ше тот субстрат вилучує по языкох. Окреме значни резултат Рамачовой роботи то попис лексикки яка превжата лебо витворена по углядзе на модели зоз сербскогорватского і українского языка (калки). Так видзимо же по углядзе на сербскогорватски язык регістровани коло 2.400 єдинки, док по углядзе на українски коло 500, цо ришує два проблеми: перши, указує ше же спонтани вплив языка стредку вельо моцнейши як свідоми у рамикох язичного планованя руского языка после 1963. року; други, указує же ше такволана українізація руского языка, яка ше брала за зло Миколови Кочишови у одредзених ситуаційох, єдноставно неоснована, погришно толкована, бо вона по Рамачових податкох наївна справ сербскогорватскей габи яка заплюскує наш язык по сили каждодньового живота і обективних животних процесох на яки не мож свідомо впливовац. Моцни аргумент у прилог Кочишови.

²Випитай В. Гнатюк, **Словаки чи Русини?**, Записки НТШ, Львів 1901; М. Мушинка, **Володимир Гнатюк — перший дослідник життя і народної культури русинів-українців Югославії**, у „Народни приповідки бачванських Русинох”. Руске слово, Руски Керестур, 1967; А. П. Коваль, **Українці в Югославії**, Мовознавство, Київ, 1967, ч. 2; П. Чучка, **О чим шведочи антропомомия войводянских Руснакох**, Шветлосц, 1973; Н. И. Толстой, **Славянские региональные языки и их функции в современном и донациональный период** у „Славянские литературные языки в донациональный период”, АН СССР, Москва, 1969.

³Fr. Pastrnek, **Z nejuvýchodnějších nářečí uherskoslovenských**, „Národopisný sborník československý”, Praha, 1898; O. Sobolevskij, **Ne russkie, a slovaki** u „Etnografické obozrenie”, 1898, br. 4, str. 147—149; O. Broch, **Studien von der slovakisch-kleinrussischen Sprachgrenze im östlichen Ungarn**, Skrifter udgivne af Videnskabselskabet i Christiania, II. Klasse, 1897, nr. 5, 1899, nr. 1; Jozef Škultetý, **Odkiaľ su „ruski“ obyvatelia báčskeho Keresztúra a Kocura?** u „Slovenské Pohľady”, XIX, 1899, str. 555—557; Fr. Tichý, **Jihoslovanští Rusíni**, Slovenský Přehled, XX, 1927; Jozef Štolc, **Slovenské nářečia v Juhošlavii** u „Kultúrny život”, Bratislava, 1947, br. str. 22—23; Eugen Pauliny, **Dejiny spisovnej slovenčiny. I. Od začiatkov až po Ľudovíta Štúra**, Bratislava, SPN, 1966, str. 86.

3) переходна теорія, по хторей ше руски язык видзи як кодификована переходна бешеда медзи восточнословацку и заходноукраїнску (З. Штибер, Цамбел, П. Кирай и А. Д. Дуличенко)⁴.

Мена спомнутих лингвистох маю угляд у славистики, але без огляду на то, проблем остал нерешени и наука треба же би то

⁴Isp. S. Czambel, *Slovenská reč a jej miesto v rodine slovanských jazykov*. 1. Osnovny a iný materiál rečový. 1. Východoslovenské nárečie. Turčianský Sv. Martin, 1906; Z. Stieber, *Ze studiów nad gwarami slowackimi południowego Spisza*, *Lud Słowianski* I, 1 A 61-138, Kraków, 1929, isti, *Jeszsze o dialektcie wschodnioslowackim*, *ibidem*, II, 1 A 32-41, 1931; isti, *Ze studiów nad dialektami wschodnioslowackimi*, *ibidem*, III, 1 A 140-151, 1933; isti, *Kilka uwag o slowackich dialektach Spisza*, 1934, *ibidem* III, 2 A 191-194;

П. Кирай, *О переходним восточнословацким-карпатоугорским диялекту у Малярскей, Шветлосц, 1975*; А. Д. Дуличенко, *Славянские литературные микроязыки*, Советское славяноведение, Москва, 1981, ч. 3.

Шицки ту начислени работи и затваряче едней зоз трох теорийох о припадности и походзеню руского языка у фамилий славянских языкох не еднини, не єдини хтори пишу о тих проблемох, але су углядни познавателе язичней проблематики. И коло того, проблем генетичних зродносцох остал нерешени, а тиж анї проблем статуса руского языка и литератури. Библиография не подполна. Наведзени значни работи, углавним перши при поединому авторови о наведзеной проблематики у сериї текстох и полемикох пошвечених походзеню руского языка.

Ту место же би ше спомла и одлична кнїжка А. Д. Дуличенка, *Славянские литературные микроязыки*, Таллин „Валгус”, 1981, хтори руски язык видзи як еден зоз микроязыкох. До микроязыкох Дуличенко учишло: руски у Югославиї, градищанско-горватски, молизко-горватски, прейтмурско-словенски, чакавски, кайкавски, банатско-болгарски, кашубски, ляншки, восточнословацки, карпатоугорски (язичие) и резански; спомедзи романских — каталонски и галицийски, сардински и фриулски, провансалски и валонски, англо-нормандийски и шейсц реторомански; спомедзи германских — феройски, швайцарско-немецки и луксембуржски. Значне же ше на шицких микроязыкох пише и литература, гоч не континуовано, и же по велїх прикмехох тоти литератури витално вязани за контексти блїзких национальных литературох: поведзме, кашубска вязана за контекст польскей литератури, феройска за контекст данскей, провансалска за контекст францускей, чакавска и кайкавска за контекст горватскей итд.

Тиж так, ту место же би ше спомли два податки. Перши, же Петар Дьордїч руски язык видзи як еден зоз заходнославянских (у кнїжки *Старославянски язык*). Други же авторе А. Е. Супрун и А. М. Калюта у кнїжки *Введение в славянскую филологию*, Минск, 1981, наш руски язык учишлели до групи южнославянских языкох. Ту ше у вязи зоз тим муши повесц же наш руски язык южнославянски по своїм геополитичним положеню и по тим же є нормовани медзи южними Славянами, але генетично патраци фамилию славянских языкох, по своєї структури, вон нїгда не будзе южнославянски. Угляду спомнутих лингвистох тот превид и баламута, кед видзиме же їх мерадла були структурални и генетични, не були нужни, голем зоз становиска науки. Медзитим, радує факт же руски язык у Югославиї вошел до видогляду шветових славистох. Тиж так, при Дуличенкови мушиме спомнуц недостаточне познаване рускей литератури. Информоваче му витворели з добрей часци неточну и превозидзену слику о рускей литератури.

дефинитивно ришела. Випатра ми же тот проблем треба обраци: випитовац систему руского языка, його природу и функционоване, а не лем цо Руснаци превжали од Словакох, Украинцох або Полякох. Треба гледац системни правилности, а не механїчну мишанїну цудзих елементох⁵.

Руски язык нормовани. Зробели то Гавриїл Костельник⁶ и Микола М. Кочиш⁷, але норма ище недосц черства. Кед то було потребне, початком шейдзешатих рокох, же би система зачувала достаточну еластичност, не значи же недошлїдност не мож виправляц дваецц роки после кодификациї. Тиж так, у язичним планованю, у рамикох практичней лингвистики, було блуканя и недошлїдни ришєня.

Руски язык описани, углавним на задоволююци способ, на фонетичним, морфологийним и часточне лексикологийним уровню, док так повесц цалком, занедзбани синтактични и стилистични вигледованя руского языка⁸. Фонологийни вигледованя анї не почали. Тиж так, руски язык не виучени зоз становиска социолингвистики, а праве би резултати тих вигледованьох могли сигурнейше обдуммац напрями язичного планованя⁹.

Окремне питанє главней лексичней картотеки руского языка у хторей би була регистрована шицка лексика, не лем у основних формах, але и у контексту поєдиних функцийох. Нешка у цєку виробок сербскогорватско-русского словнїка; же ше рушело зоз тим словнїком, а не зоз руско-сербскогорватским, причина предпоставка же ше скорей и систематичнейше сцигне по попис рускей лексики. Медзитим, найактуальнейши проблем то недостаток руско-сербскогорватского словнїка, бо гевти цо су не Руснаци, не можу сами порозумиц руски тексти. Яка то чкода, и яки ше проблеми заявюю у такей ситуациї, при прекладаню литературних творох, упутеному не треба окремне бешедовац¹⁰.

Библиография „Руска литература у литературней критики 1894—1980” чишлї преїт 350 єдинки и то, з оглядом же од 1890—1980.

⁵У тим смислу добри приклад дава др Митар Пешикан, *Основни структурални характеристики рускей гласовой системи*, Творчосц, 1980.

⁶Випитай А. Д. Дуличенко, Г. Костельник и його „Грамматика бачваньско-рускей бешеди”, Шветлосц, 1973.

⁷Вип. А. Д. Дуличенко, *Нормователь и преучователь литературного языка югославянских Руснацох*, Творчосц, 1978.

⁸Тота заувага ма окремну чежину кед ше зна же синтактични и стилистични вигледованя єдного языка найсубтильнейши. Окрем того, вони вимагаю найвисшу теорийну свідомост о проблемох языка, так же за будучих вигледовацох прави „пуслочки остали некошттовани”.

⁹Випитай текст Ю. Тамаш, *Медзи литературну теорию и интерпретацию*, Радивой Чирпанов, Нови Сад, 1977, бок 183-189. под насловом „О ситуациї поезий и поетох руского языка”.

¹⁰Дума ше: найлєтши приклади з єдного на други язык дава писатель хтори преклада на язык у хторим ше витворел як писатель. У тим смислу, кед би будучи институт за русинистику реализовал лем руско-сербскогорватски словнїк — то би саме по себе оправдало його сноване.

об'явено 110 книжки уметницької літератури, і не вельо¹¹. Кед ту то-му доложиме факт же векшина тих текстох імпресионистично писани критики, у ніх ест добри поєдинечни зауваги и думки, але ше целосц їх креативних визийох не може прилапиц зоз становиска модерней науки о літератури, теди хасен од ніх ище менши. Заш лем, направене перше пробоване же би ше написало историю рускей літератури, теорійно фундаментавану¹². То перше видзене тирваня рускей уметницькей літератури у Югославії. Вона будзе з часом добудовийована, модификована и з часом будзе превозиджена, але би ше после ней мушело претаргнуц зоз мистификациями и елементарним незнаньом основних информацияох о рускей літератури. Рушаючи од предпоставки же література єдного язика, як диалектика конкретного тоталитета, незаменліва — бо ше швет розконарує у язик у а не пообщує пре практични цилі як у науки — и рушаючи од предпоставки же мушимо не лем препознавац и упознавац, але и розумиц поєдинечни изолациї літературох на национальних язикох у системи шветовой літератури як колективного язика: можеме гледац и доприношене рускей літератури — науки о літератури. Так ше указує же идея о стилских формаційох, и ей комплементарна идея о пошвидшаним односно загамованим и неконтинуованим розвоєм літератури, не прилаплива, же ту єдноставно не функціонує и же ше муши гледац целосну визию літературних процесох зоз становиска хторе источасно облапи шицку рижнородну літературну материю без огляду на статус літературних творох поєдинечних национальних язикох. А у тим література на руским язик у ма окремну значносц¹³.

Окрем того, пред вигледовачами рускей літератури стоя роботи яки давно окончени у векшини национальних літературох: монографійно обробиц літературни твори Г. Костельника¹⁴, В. Гнатюка¹⁵, М. М. Кочиша¹⁶ и других, чийо діло у фундаментах сучасней рускей літератури, а їх писателе закончили своєю діла. Окрем того, вообще

¹¹Ту чишлени тексти хтори, по думаню автора, маю голем єдну точну лебо интересантну думку.

¹²То дохторска дисертация автора тих шорикох хтора прилапена на Филозофским факултету у Новим Садзе и 16. фебруара 1982. року одбрана под насловом **Руска література — история и статус**.

¹³Так як цо вигледованя и резултати А. Д. Дуличенка сную нову лингвистичну дисциплину, так ше може сновац нова дисциплина у виучованю літературох неконтинуованого и пошвидшаного розвоєм (Г. Гачев). Ту би руска література могла буц стожер. Зоз тима вигледованями „спадли” би велі теорії у науки о літератури.

¹⁴Автор тих шорикох ше озбыльно пририхтує за 100-рочніцу народзєня Гавриїла Костельника написац монографию о живоце и ділу истого писателя. Док ше то не зроби, руска література не превозидзе горизонт яки освоєл Костельник.

¹⁵Виучиц би, после Яценковой монографії **Володимир Гнатюк, АН УРСР, КИЇВ, 1964**, проблемне подруче „В. Гнатюк и югославянски Руснаци” зоз становиска шицких дисциплинох у хтори ше Гнатюк опробовал.

¹⁶Кочишово діло зародок сучасней култури и літератури Руснацох у Югославії, так же Костельник и Гнатюк у ей фундаментах.

не виучена руска версификация, а кед знаме же руски акцент на предостатнім складзе як у польским, а коломийка значна не лем метрична структура але и літературна файта — вец ту прави интерес за ширшу науку о літератури¹⁷. Периодика, и медзивойнова, а о повойновой най ані не бешедуєме, вообще не обробена. Поровнююци виучованя рускей літератури у ширших контекстох лем начати¹⁸, итд.

Окреме интересантна ситуация пременлівого статуса рускей літератури. Легитимно, по 1918. рок матични контекст рускей літератури у нешкайшей Югославії закарпатски, док ше полсе 1945. тот витални контекст меня. Од того року значни процеси функціонує у контексту югославянских літературох, цо шицко ведно може буц интересантне и за ширши историйни вигледованя¹⁹.

Фолклор Руснацох у Югославії виучени парціално, по проблемских подручох. Було пробованя синтези, але вони не реализовани²⁰.

Историю Руснацох у Войводини по 1941. рок приказала група историчарох зоз Института за историю Войводини. Гоч робота вредна, ест одредзени розлики при поєдиних авторох у интерпретованю дзепоедних историйних фактох²¹. „История Русинох Бачки, Сриму и Славонії” др Федора Лабоша на єдним месце заберує историйни материал и документи, але интерпретация тих документох не одвитує сучасней историографії²².

Шицки ту начишлени роботи, окреме тоти хтори треба окончити. гаранция же сноване и початок роботи студийней групи за руски язик и літературу, як ядра будуєного Института за русинистику, ма своєю полне наукове и дружтвене оправдане.

др Юлиан Тамаш

¹⁷После пионирских роботох Онуфрия Тимка, тото подруче вигледованя може буц актуалне за горизонт модерней теорії стиха.

¹⁸Праве тоти вигледованя розриша велі боляци нагромадзени проблеми живота и статуса рускей літератури.

¹⁹Ту ше дума на розгранічене поняцох народу, нації, диалекта, літературного язика, миграційох, стикох, диакронії, синхронії, горизонта шветовой култури и национальной, превозиходзєня и освоєваня неповторливіх искусствох и перспективох швета.

²⁰Думам на синтезу Миколи Мушинки яка после подійох у Чехословацкей 1968. не обявена, але є умножена и подзелена одредзеним культурним руским роботніком за интерне хасноване.

²¹Тоти поєдиносци ключни у виводзєню консеквенцох виучованя проблемох Руснацох и вимагаю окремне обсяжне и аргументоване огляднуце.

²²Лабош не овладає зоз фактами. Його синтеза не приноши зложенши заключєня од непосредних фактох. Пита ше: цо вец мала буц надбудов историчара? Зоз тим ше не одрека оправданосц обявйованя Лабошовой „синтези”.

РУСКИ ЯЗИК (1945—1948)¹

Виробел Гавриїл Надь

1. Б а к о в [Я ш а], Борба за правопис. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок I, ч. 25 (30-XI-1945, Руски Керестур) 3.

„Дац кратку, добронамерну критику на нешкайши наш способ писаня гласох у нашим язiku; вилужиц даскельо важнейши причини чом су прияти як нашо писмо; доказац потребу уводзеня даскелїх практично-хасновитих пременкох — то будзе циль даскелїх чланкох у „Руским Слове“ под насловом: «Борба за правопис»”.

2. Б а к о в [Я ш а], Борба за правопис. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок I, ч. 26 (7-XII-1945, Руски Керестур) 4.

Под поднасловом „Чом Руснаци неписмени” Б. пише: „Наш народ и учел свою азбуку и мал од кого учиц и жадал научиц, але ипак не зна по ней писац. Цо же тому причина? Я вам повем, цо о тим думам. Нашо людзе тоту азбуку и ей правилну употребу єдни забули по тим, як ю престали учиц у школи; други ю немогли научиц, бо им була чужка; треци, кед ю научели, не сцели и не сцу ю хасновац, бо находза же єст лепша и лєгчейша, та ше з гевту служба у живоце кед по руски пишу...”

„Кед би сцє преучовали народни писма, карти, або рукописи, кед бисцє були шицки у школи дас рок з дзецми як учитеље або професоре, ви би дораз зобачели же у шицких писмох, картох або рукописох, вшадзи исти гришки, як да ше цали народ при єдному подлому учительови школовал”.

¹Тота библиография обявена на сербскогорватским язiku у часопису *Југословенски филолог*, књ. XIX, 1—4, Београд 1951—1952, с. 473—478.

„То хїба нашому правопису. Значи же наш народ даскельо букви того правопису и дзепоедни правила не усвоєл, не може их звариц. И то не лєм же народ цо ше вола землєдїлски, або роботнїцки, але и тоти цо ше волаю руска интелїгенция”... Потим виноши думанє проф. Г. Костельника и причини пре котри до руского правопису 1923. р. уведзени букви я, є, ї, ю, щ. Спомина правопис буйшей „Зарї”, гвари же и вон як и Костельников мал цошка несприродне, та то народ не присвоєл.

3. Б а к о в [Я ш а], Борба за правопис. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок I, ч. 28 (21-XII-1945, Руски Керестур) 4.

Напис у котрим Б. предклада за Руснацох вируцованє буквох: я, є, ї, ю, њ, щ, ь зоз азбуки, а уводзенє: ј, њ, љ, њ, ц, њ (зоз обгрунтованьом).

4. Б а к о в, Борба за правопис. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок I, ч. 29 (28-XII-1945, Руски Керестур) 4.

Правопис руски „ма ище єден недостаток, барз крупни за нас Руснацох у Југославїи: наш правопис ше не трима єдного красного правила котре гвари: **пиш звуки так, як их вигваряш**”. Б. за писанє по тим правилу. „Нам Руснацом таке писанє **неопходне нужне**, бо ми мало пишеме на своєй бешеди, та шицки правила цо нас силую да не пишеме так, як вигваряме слова, не будземе мочи през цали живот тувиц и вше будземе гришиц у писаню пре тоти старомодни правила”.

5. Б а к о в, Остатнї мойо слова о правописе. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 13 (29-III-1946, Руски Керестур) 3—4.

Б. одвитиє сумарно на „Одвити” противнїкох з нагоди його „Борби за правопис”. На остатку гвари: „Да нам велькоруски правопис може послужиц за нашу бешеду, або да живєме на України, я би ше не борел анї за наш язик, анї за да так повем, наш югославянски способ писаня. Живот укаже чи сом мал право”.

6. Б а к о в, Дальши розвой науки о нашим язiku. Руски народни календар на прости 1947 рок [Библиотека Рускей матки — „Наша кнїжка” ч. 2], 1946, Руски Керестур, 81—83.

„Нєшка, по конєчним ошлєбодзеню нашого народа у политиким, културним и економским поглядзе, ми знова почали твориц, писац и видавац твори и кнїжки на нашим язiku. Стручни погляди ше на наш язик, його животворну моц и особеносц розликую од предвоєних. Наш народ ше и политикки и просвитно самостойне розвива, по своїм чувствє и своїх потребох. Прето, кед зме му там дали подполно за право, вєц треба и його язик, як найкрасшу його особину, да признаме за равноправни з другима рускимма язиками, и да, пре вельки заостаток, понагляме зос поставяньом и одредзова-

ньом його законох розвою и живота, же би ше мог у будуце правилне и живше розвивац”.

„Наша наука о язике, як и правопис, по моім, муши мац у целосци карактер югославскей науки о язике”. „Як у штицким, так и у язикових поглядох, ми ше мушине рушиц напредок. Научни граматицки правила, слова и вираженя — штицко цо у вязи зос науку о язике — ми мушине розвивац, витворйовац у новим духу єдинства югославского, у цилю да себе олегчае розвой и да вон будзе успишнейши як дотераз”.

7. Б и л ь н я М и к о л а, Два одвити на „Борбу за правопис” II. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 5 (1-II-1946, Руски Керестур) 4.

„Товариш проф. Баков ма право [опать ч. 1—4] и по тим питању му кажди одобри же „пиш як гуториш”, але його теоретске и практичне доказованє о пременки буквох я, є, ї, ю, щ, ь, й, на роздвоєне писанє ја, је, жи, ју, по моім думаню му не мож оправдац, кед ше ми примае за даяких Русох, Русинох або Руснацох...”.

8. Б у д и н с к и Я н к о, Одвит на борбу за правопис. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 1 (4-I-1946, Руски Керестур) 3.

„... Правда у даєдних стварох му [Баковови, опать ч. 1—4] мушине признац же ма право, же да пишеме так як бешедуєме, наприклад: загратка место заградка, поткова место подкова итд. но але то ище не значи, же мушине вируциц нашо букви, а прияц цудзи, бо ми так исто можеме писац зос своіма буквама так як бешедуєме.

Доказує нам товариш професор, же наш правопис чежки односно нашо букви не згодни за писанє, а я так думам, же вше легчейше и скорей мож написац єдну букву як два, наприклад: я, ја, є, је, ї, жи, ју, щ, шч, бо кед би наисце було легчейше и кед би фрисше могол написац зос тим правописом у хторим кажди звук ма своє посебну букву, теди би стенографи не писали зос стенографскимима знакама, дзе служи єден знак за цалу реченіцу...” „... Я би любел да винашю своєо думанє у тим поглядзе и други школяре не лєм тоти цо су у интернаце, а особено их родичи, учители, професоре и други воспитатели”.

9. В [и н а й] М [а т е й], Наш язикови проблем. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок I, ч. 10 (17-VIII-1945, Руски Керестур) 2.

„Ришавало ше о нашим язичним питању, але воно ище до нешка неришене”.

„Требало би цо скорей ришиц тото школске питање. Тото питање треба ришиц начелно, треба да го риша нашо народни власци по вислуханю народу, бо ше тиче цалого нашого народу”.

„Углавним штири думаня постоя о ришеню того питања. — Перше: да остане при дотерашнім язике у його усовершуєме. — Друге: да прилапиме украински язик як мацериньски язик. — Треце:

да прилапиме російски („велькоруски”) язик як мацериньски язик. — Штварте: да ше комбинує так, да єдна од спомнутих бешедох у виучованю будзе главна, други лєм споредни пре потреби у наших нешкайших обставиных”.

10. К о в а ч Д ю р а, Критични огляд зос Прилогом „Правопису”. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 9 (1-III-1946, Руски Керестур) 3.

„Я стоім за велькоруску науку и язик да ше учи, крем нашей бешеди, у гимназии”... „Гимназиялци вше учели, крем своего язика и други. Най уча велькоруску бешеду и їх правопис. Але прето же наш язик од їх досц розлични, по моім, би було згодно кед биме могли и букви нашо так зложиц да буду ускладзени гу нашому язике”.

11. К о в а ч М и х а й л о, I прилог „Борби за правопис”. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 3 (18-I-1946, Руски Керестур) 3—4.

„... Я думам, же баш народ, а особито роботнїци, найширши маси нашого народа, да даю своє одлужу ведно зос поштєну интеллигенцию. Я сматрам же и роботник не таки глупи, да ше не миша и же то не ствар лєм интеллигенциї, але ствар баш найширших масох роботного народа. Сигурно не одредзує ше диктатура за правопис”. „Я ше складам подполно зос думаньом тов. Бакова” [опать ч. 1—4].

12. Н [а д ь] Г [а в р и ї л], Специфичносц нашей бешеди Adverbium verbale praeteriti у бачваньскоруским язике. Руски народни календар на прости 1946 рок [Библиотека Рускей матки — „Наша кнїжка” ч. 1], 1946, Руски Керестур, 68—70.

З нагоди писаня проф. Г. Костельника о руским дієсловним присловнїку прешлим (у кнїжки „Грамматика бачваньскорускей бешеди”, Срем. Карловци, 1923, 75) Н [а д ь] Г [а в р и ї л], даюци анализу барз худобного а розцагнутого, кнїжовного хаснованя тей форми при даєдних руских писательох (Н. Д. Олєяров, Дю. Биндас, М. Мудри), приходзи до заключєня же ше може уж нешка повесц же тей дієсловней форми „у коректним руским язике — нет”.

13. Н [а д ь] Г. Г [а в р и ї л], „Овисни” чи „зависни” у бачваньскоруским язике. Руски народни календар на прости 1947 рок [Библиотека Рускей матки — „Наша кнїжка” ч. 2], 1946, Руски Керестур, 83—88.

Констатує хаснованє розличних формох и виразох при руских писательох — по войну и у нешкайших публикацийох — за поняцє dépendre, толкує причини такого хаснованя и заключує же би ше „место конструкциї овишиц + локатив и других єй подобних, уж спомнутих, мож и лепше би було гуториц и писац: **завишиц, зависни** — **независни, зависни** — **независно, зависносц** — **независносц**, дополнююци (розуми ше: кед треба) з препозицию од и генитивом homen-a.”

14. **О м л а д и ц и** (14) у **К о ц у р е**, Два одвити на „Борбу за правопис” I. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 5 (1-II-1946, Руски Керестур) 4.

„Кед потребни даедни фонетични пременки, най ше зроби, але основи нашого правописа думаме же треба да остану ненарушени”.

15. **П а п у г а Е в г е н**, Баковов правопис. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 6 (8-II-1946, Руски Керестур) 3—4.

„... Кед би цали наш народ ту у Югославиї гласал по питању Бакового правопису, уверени сом, же 90 проценти интеллигенциї хтора може буц тераз не бере учасц у тей полемики з оправданих чи не оправданих причинох, одбила би тот проект правопису” [опать ч. 1—4].

„Закончим зос пропозицију да ше Баковов правопис не приме, бо му основа не у души нашого народа. А кед би з часом требало превесц реформу нашого терашнього правопису, мушела би вона исц лем у тим напрямку да вон будзе цо бліжеј а з часом и идентични з кнїжковим правописом” литературного російского языка.

16. **П е р у н с к и**, Штири одвити на „Борбу за правопис” II. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 4 (25-I-1946, Руски Керестур) 3—4.

„Вопрос о вируцованю тих буквох [я, е, ї, ю, й, щ, ь] ма право да ришава у главним главна зхадзка „Р. Матки” а зос подпору и полномоцу делегатах месних одборох „Р. Матки”. У самеј суцносци зос вируцованьом тих буквох трациме основ и зос кореня виключуеме ше од руского правопису, то ест удалюеме ше од руского народу зоспицким. То значи систематски ше однародзиц, а не зближиц”.

17. **П л а н ч а к Е в г е н и й**, Одвит на „Борбу за правопис”, Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 2 (11-I-1946, Руски Керестур) 3.

Одруцуе предкладане проф. Бакова [опать ч. 1—4] о вируцованю **я, е, ї, ю, щ, ь** зоз руского правопису а уводзеню **ј, ђ, ћ, љ, њ, ц**.

18. **Р а ц В [е л е м и р]**, II прилог „Борби за правопис”. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 3 (18-I-1946, Руски Керестур) 4.

„О правописней борби сматрам, як гуториш, так пиш”. „Смадрѣм же пицки **я, е, ї, ю**, и друге би требало вируциц, як Баков претклада” [опать ч. 1—4]. Ту ше наводза и мена Михала Голика, Люби Такача, д-ра Е [лемира] Поливки, Пап Йовгена, Джунї Михала и Джуджар Владимира, котри — за предкладане Бакова.

С и в ч Г (е л е н а), III прилог „Борби за правопис”. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 8 (22-II-1946, Руски Керестур) 4.

Дума же предкладане Бакова (опать ч. 1—4) „легчейше и у Югославиї хасновитше”.

„Мойо думане е же наша длужносц и длужносц цалого народу да ше о тим питању вельо дискутуе и да ше предлог Бакова правилно толкуе же би зме на идущей схадзки „Рускеј Матки” могли принесц правилну одлuku на темелю узретога роздумованя”.

20. **Х р о м и ш Я н к о**, Наш языкови проблем. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок I, ч. 12 31.-VIII-1945, Руски Керестур) 2—3.

З нагоди напису М. Виная (опать ч. 9) дума же треба „одредзиц схадзку на хтору кажди валал пошле своїх делегатах хтори винешу предлог и жаданя векшини своего места”.

21. **Ч а п к о Я к и м**, Штири одвити на „Борбу за правопис” III. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. (25-I-1946, Руски Керестур) 4.

„... Нашо руски дзеци кед буду писац и учиц по руски, та им то будзе и легко, а же наше букви **я, ю, щ** и други чежше написац то не правда, бо написац нам легчейше у едней букви два гласи, як у двох буквох два гласи”.

22. **Ш а р и к И л а р и о н**, Штири одвити на „Борбу за правопис” IV. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 4 (25-I-1946, Руски Керестур) 4.

23. **Ю. Ю.**, Штири одвити на „Борбу за правопис” I. Руске слово — орган Народного фронту за Русинох у Войводини, рок II, ч. 4 (25-I-1946, Руски Керестур) 3.

„Тото цо професор Баков пише под „Борбу за правопис” [опать ч. 1—4] думам же не одвитуе стварному станю ствари. „Борби” у ствари нет. „Борба” нам не нужна. Ми як шлебодни народ, хтори своих врагох победзел, ми ше единствени зидземе и крашине без „борби” дотвариме, цо и яки правопис будземе хасновац”.

Зоз сербскогорватского преложел и за друкване приготвел Микола М. Цап

Шлїдом народних писньох

„НА ШТРЕД АМЕРИКИ...”

Од Врабеля та по Тимка, од „Руского соловей”¹ по „Нашу писню”², записани и обявени руски народни писнї оставаю тирваце богатство и потвердженє вредносцох народней култури. Културна вредносц у тих писньох лежи и теди кед су зазначени и зачувани лем у едней часци. Фрагменти народних писньох у обявених зборнїкох з рускей усней народней творчосци досц части, але ше з тим фактом не зменшує значносц фонду позбераного скарбу, понеже каждая варианта або часц едней писнї добра рушаюца точка у спатраню ширших розвойних драгох народней традициї.

У зборнїку „Южнославянских Русинох народни писнї”, котри позберали и ушорели Дюра Биндас и Осиф Костельник, находзиме окремне поглавле такволаних „американских писньох”.³ Медзи нїма и писня „На штред Америки...”:

У ней пию хлапци до билого рана.
На штред Америки карчма мурована,
Пию вони, пию и так ше сгваряю:
Поме, браца, поме до нашого краю!
Бо у нашим краю так людзе думаю,
Же у Америки пенежи згартаю.
А у Америки чежко робиц треба,
На сто дваец вата до жеми исц треба.⁴

¹М. А. Врабель, Русскій соловей. Народная лира или собраніе народныхъ пѣсней на разныхъ угро-русскихъ нарѣчїяхъ, Унгвар 1890.

²О. Тимко, Наша писня. Зборнїк народних и популярних писньох югославянских Русинох (зоз нотним укладом, текстами и музично-етнографичну наукову документацию), I-III, Руски Керестур 1953—1954.

³Дю. Биндас, О. Костельник, Южнославянских Русинох народни писнї, Нови Сад 1927, 25-30.

⁴Дю. Биндас, О. Костельник, 28.

Исту писню „записал Тон од Влах Ферка 1928”, надпоминаюци же вона обявена у спомнутим зборнїку Биндаса и Костельника.⁵ Понеже Онуфри Тимко (псевдоним Тон), як добри познаватель народней шпиванки, не лем рускей але и при других народох, у своїм зборнїку наводзел паралели стихох, або мелодїї зазначени у других крайох, мож предпоставиц же му друга варианта писнї „На штред Америки...” не була позната.

У „Мисяцослову” за 1911. рок, видане Акцийного дружтва Унио у Ужгородзе, обявена писня под насловом „Американска писня”:

Ой средь тоѣ Америки
Корчма мурована;
Пиють у ней легѣнники
Нашого цѣсаря.

Они піють, они піють
Та ся догваряють:
Та что у той Америцѣ
Таляры змѣтають.

Бо за тоты талярики
Тяжко бы робѣти;
Сѣмь сто сяговъ по подѣ землю
Треба имъ ходити.

По подѣ землю, по подѣ землю
По подѣ чорнѣ склалы;
А мы мамко слабенькіи
Якъ червачки малѣ.

Та ци то намъ панъ Бог судивъ
Ци то намъ дозволивъ,
Что намъ за нашимъ калапомъ
Ясне свѣтло горить?

Та намъ ясне свѣтло горить
Анѣликъ намъ говорить;
„Ладуї-ладуї унгарь кары
Коли тя не болить.”

Не болить ня головонька
Не болить, не болить;
Лишь изъ ручокъ кровця тече
Кто ми ихъ загоить?

Изъ ручокъ ми кровця тече
Туй нема доктора;

⁵О. Тимко, LXXIV

Загоить ми моя мила
Съ того бока моря.

Ой изгузи пане Боже
Море широке,
Обы пришло загойти
Соколятко мое.

Добре тобъ моя мила
Въ постели лежати;
А менъ бы у часъ рано
До работы встати.

Та я встану до работы
Вже фабрика дуге,
А я пряду на роботу
„Бас” ми гадемлюе.

— А чому ты унгарику
А такъ поздно ходишь,
Съ работы тя учасую
Больше ми не робишь.

— То я хлопчикъ млodenький
А я ничъ не збаю;
Та я собъ повандрую
До старого краю.

— Унгарику млodenькій
Ты ще побануешь;
Шпорованъ тоты центы
Скоро прогайнуешь.

— Бо я хлопикъ млodenькій
Я ничъ не баную;
Та я собъ повандрую
До старого краю.

Тамъ е мила, въ старом краю
Туди жити пойду,
Радоватись доларикамъ
Безъ неѣ не могу!⁶

Под пiсню написане же ю „придал” Исидор Биляк. без податкох одкаль информатор походзи або дзе пiсня записана. Сам наслов пiснi и способ означованя ей походзеня („придал Исидор Биляк”) указую же ю редактор Августин Волошин учишлел гу народним пiсньом — цалком оправдано — и таке ей дате значене.

⁶Американска пiсня „Мiсяцословъ”, Унгвар 1910, 66-67.

Третю варианту, по чаше записованя и обявйованя наймладшу, находзиме у зборнiку „Наймiтськi та заробiтчанськi пiснi”, под редакцию С. Й. Грица, О. I. Дей и М. Г. Марченка:

Серед тої Америки
Корчма мурована,
I п'ють у нiй легiники
Звечора до рана.

Ой п'ють у нiй легiники
Не легають спати,
I не знають легiники,
Що собi й казати.

За нещаснi доларики
Тяжкийко робити
I нещаснi доларики
Лигийно пропити.

Ой за тотi доларики
Тяжко би робити,
Сiмсот сягiв попiд землю
Денно проходити

То лиш пан бог самий судив
Тяжко робити
I сонечка на небесiх
Нигда не видiти.

Пiд земльов лиш лампа свiтить,
Инвентар говорить:
— Ладуй кари по-русинський,
Кой тя нич не болить.

Не болить ня головонька,
Не болять ня плечi,
Лиш ня болить моя душа
I удень i вночi.

Най iщезне пiд мiнутов
Море широке,
Аби прийшло загойти
Соколятко мое.

Мою душу загойти —
Туй не е дохторя,
Загоить ми моя мила
З того боку моря.

Добре тобi, моя мила,
На печi лежати,

А мені би кожний рано
До роботи встати.

Як устану до роботи —
Вже фабрика дус.
А як прийду на роботу —
Бригадир звідус:

— А чому ти, русиночку,
Так пізнійко ходиш?
А чому ти, русиночку,
Так погано робиш?

Може, много долариків
На руки дістаєш?
Або, може, русиночку,
Роботи не маєш?

Може, много долариків
Ти у корчму носиш?
Може, много паленочки
Ти у корчмі просиш?

Більше мені, русиночку,
Ти сюди не ходиш,
Більше мені, русиночку,
Ти отак не робиш.

Та я, хлопець молоденький,
Я за сим не дбаю,
Та я собі помандрую
До старого краю.

Та я собі помандрую
До руського краю,
Бо у роднім руськім краї
Я милийку маю.

Та я у сій Америці
І дня не побуду,
Бо я у сій Америці
За себе забуду.

Аби сеся Америка
Навіки пропала,
Що від мене здоровлічко
І літа забрала.⁷

⁷С. Й. Грица, О. І. Дей, М. Г. Марченко, Наймитські та заробітчанські пісні, Київ 1975, 442-443.

Писню записал В. С. Фединишенец 70-тих роках того віку у валале Репине у Мижгирским районі на Україні (закарпатська область Української Республіки).⁸

Писня, у шийцких своїх трох вариантах (войводинської, карпатської, беруди же є записана дагдзе у карпатским краю, и репинской) спада до богатого циклусу писньох о работи и судьби работнікох на работи у иножемстве, а у үзшим значеню, гу такволаним „американским писньом”. По своїм змісту, вона єден з добрих прикладох нарастаня духовних потребох работніка у цудзини, тематично обрацена гу питаню вирабийованя работного чловека з боку буржуазкей класи.

Вираженше висельоване жительство зоз дакедишней Угорскей до заходноевропейских жемох и жемох Америки настало концом прешлого віку и отримало ше переважно по першу шветову войну. Медзи бачванско-сримским руским жительством одход до Америки на роботу бул окреме актуални у першим дзещепрочу того віку. За веліх младих, работно найспособнейших людзох, одход до далеких крайох значел конечну розлуку зоз родительским домом и родзину. Але, велі ше врацали до свойого валалу, же би даєдни з нїх о даяки час знова пошли до Америки, розчаровани зоз иснуюцима обставинами у старим краю. Пред саму першу шветову войну велі млади людзе ше мушели врациц пре воєни обовязки, и одход до преїг-океанских жемох за нїх бул занавше закончени.

Основна характеристика такей миграції жительство було чежке економске положене, безработносц, социялна беда и неможлівосц другого виходу зоз подредзеного положеня у одношеню на здобути дружтвени позиції жемомаєтнікох, менших фабрикантох, тарговцох, пенезних шпекулантох.

У Америки Руснаци зоз Войводини и Славонії находзели руских жительох зоз карпатских крайох, а блізкосц язика и їх єднаке социялне положене, найчастейше як работнікох пролетерох у рудокопх под жему и физичней работней моци у фабрикох чежкей индустриї, збліжовало их духовно, по културри и народней уметніцкей творчосци. У найвекшим числе случайох були аж и териториялно ведно груповани. Прето творели културни добра заєдніцкей власносци. Вшелїяк же заєдніцки вредносци витворйовали и зоз другима работніками, припадніками других народох.

Кельо за тераз познате, писня о котрей слово першираз обявена у першей декади двацетого віку и спрам того могла настац даяки дваец роки скорей (маючи у оглядзе час интензивней миграції до Америки). Настала на Америцким континенту, медзи рударями цо зиходза „сто дваец” або „сто седемдзешат вати под жем”, найвироятнейше у Зєдинених Америцких Державох котри нагло розвиваю свою индустрию и интензивно вербую странску работну моц за таки своєю потреби. Оталь писня пренешена до Европи. Можебуц же ище у Америки було вецей варианты, але не виключене же творене нових вариантох настало познейше, аж у нових, односно за єй творительох, старих крайох.

⁸С. Й. Грица, О. І. Дей, М. Г. Марченко, 553.

Шпички три варіанти починаю з истим мотивом; карчми на „штред Америки”, а карчма за тамтейшого робітника була єдине место за сходзенє и розваряне у шлєбодним чаше. Уж шлїдующи стих приноши тематичне розиходзенє. Карпатска варіанта змістово обрацена гү монархичному ушореню („Піють у ней легъники нашого цъсаря”), а войводянска варіанта гү обективному положеню робітника у цудзини („У нєй пію хлапци до билого рана”). И репинска варіанта одручує центрипеталне положенє монарха и обраца ше гү стварним соціалним питаньом физично и духовно вираброваней особи цо чежкосци живота пробує загартушиц у напою або у розваряню зоз своїма сонародниками. Цо вецей, у теї варіанти психологийна компонента глїбоко поставена зоз наглашованьом же жажда за напоєм императив кед робітники „не легають спати, і не знають легіники, цо собі казати”.

Войводянска варіанта ше зоз поучним порученьом (по начале: „зароби лєм хто чежко роби”) закончує, цо з боку композиційней поетичного народного діла задовольоує. Медзитим, очиглядно же вона у ствари лєм часц длугшей народней піснї, у одношеню на други два варіанти. Карпатска и репинска варіанта тематично преглїбою започату слику невигодного положеня експлоатованих и физично и духовно вистатих осамених легиньох у якейшик карчми „на штред Америки” и за конзумента (хасновача піснї) приноша вецей елементи же би ше основне порученє цо подполнейше розумело: рударе переважно под жемү дзе робя ридко видза слүнок, цо значи же им робітни дзень длуги, шветлосц им приходзи лєм зоз лампашох на їх каталох; справованє капиталисти ясно указує на єдини його циль у максималним хаснованю людскей робітней моци; обезправени робітник без медицинскей зашити, и єдино му остава наздаванє и сон о приходзе наймилших „з того боку моря”.

И попри того же ше войводянска варіанта закончує зоз назначованьом яке було дружтвено-економске положенє робітника на роботі у цудзим краю, цо саме по себе може бүү заокружена цалосц, лєм други два варіанти мож тримац як піснї зоз законченим змістом. Вони тематично змістовнейши, унапрямени на збогачованє поняцох о подредзеносци робітника капиталистичним интересом.

Аналитично патрено, у карпатскей и репинскей варіанти стретаме ше не з єдним, але з двома структурално законченима змістами. Перша тематична слика, як поведзенє, пошвєчена судьби робітника цо у цудзини предава свою робітну моц и у чежким соціалним положеню поцешенє находзи у споминаню свойого родимого краю и имагинарним приходзе любеней особи. Друга тематична обласц, обрацанє робітника гү особи з котру є емотивно вязани, дияхроно поставена з першу дүмку. Медзи тима двома часцами єст одредзени противсловносци, цо значи же през процес оформиованя піснї, з пренюшеньом од єдного информатора до другого, пришло до злучованя двох пісньох з блїзким змістовним мотивом и на тот спосіб су зачувани як єдна пісня у писаней форми. Ступень злучованя медзи нїма заш лєм не таки же би ше не препознавали два теми.

У першей теми слово о рударови, а у другей о робітнікови у фабрики. Рудара „Англик” односно „инвентар” наганя до работи, а

робітнікови „газда” односно „бригадир” грожи зоз вирученьом з работи. Рудар црепи физични и духовни болї, цєши ше з дүмку и надїю же придзе „мила споза моря”, док робітник свидоми свойого вирабуюцого положеня и у нїм ше почина будзиц класна свидомосц. Робітник свидоми же фабрикантови нїгда нєдосц його работи котру вше меней плаци. Свидоми є тиж так же у цудзини почина трациц свойо национални прикмети и у остатней хвильки ше спера експлоатоварови, ришени же його щєсцє лєм „у родзеним руским краю”. У мотиве о рударови класни приступ не нательо розробени.

У єдней другей піснї, „Добре в Америше сигарским женачом”,⁹ находзимо у велькей мири подобни мотив як перша часц піснї „Америцка пісня”. И у ней ше рудар у чежкей своей долї з дүмками обраца гү своей сүпруги „с тамтой страни води”.

Други мотив, вязани за робітника у фабрики, тиж так зазначени як окремини поетични твор. Пісня „Моя жена в краю, а я в Америци”¹⁰ и „Добре тебе, моя мила”¹¹ по змісту и композиційней форми цалком исти з другу часцу „Американскей піснї”, односно піснї „Серед тої Америци”. Така поклоплївосц подкрипує факт же ше роби о злучованю двох тематичних змістох зоз циклуса о работі у цудзини або американских пісньох, як ше найчашейше наволую.

На концу, двойносц змісту виходзи и зоз терминологийних розликох: у першей часци як средство плаценя спомнүти європски „таляри”, а у другей долари, америцки пенєж; у першей часци експлоатовар „Англик” або „инвентар”, у другей „бас” односно „бригадир”.

З виложеного виходзи же пісня „На штред Америки...” кратша варіанта поетичного твору з истого циклуса. Недоставаю єй остатнї даскельо стихи у котрих ше преглїбою основна задүмка народного шпивака. Соціална нїтка як основни мото у войводянскей варіанти заш лєм затримана, а з тим зачувана и єй основна вредносц. Тота пісня, тиж так, младша по походзеню од других двох варіантох. Заключуєме то по тим же вихабени монархистични элемент (можебуц под впливом спознатей гражданскей демократії котра дружтвено прогресивнейша у одношеню на тоталитарну монархию). Источасно вихабени шлїд угорского державного поданства ношителя дії яке обезправеним народом у персоналней унїї Габсзбургвоцех, остатнім бастіону європского полифєвдализма, не було по дзеки.

Одредзена прогресивна характеристика войводянскей варіанти, тиж так, наглашена з компоненту порихтаносци дїятельох на врацанє „до нашого краю”. Врацанє дому, як видзєнє виходу зоз невигодного положеня виповедзєнє уж зоз першима стихами. Ришеносц на врацанє дому настава як резултат спознаня и свидомосци робітника же у цудзим краю вон заш лєм тот, як народна присловка пвари, „котрому лєм шпичко найгорше припада”. Понєже у других

⁹С. Й. Грица, О. І. Дей, М. Г. Марченко, 427.

¹⁰С. Й. Грица, О. І. Дей, М. Г. Марченко, 429.

¹¹С. Й. Грица, О. І. Дей, М. Г. Марченко, 430.

двох варіантох у першій частині того мотиву нет, шпивакови було потрібне дійсно до нього на даяки способ и рішене находзи у злучованню двох писньох. Кед би закончене остало зоз такволану формулу неможливого (висушиц морію и так оможливиц приход любеней особи), а цо ше иншак часто находзи у старшей народней поезії (наприклад, мотиви як цо обещунка вояка же ше враци з войни кед сухи конар розквитне, дзивоцка обещунка же ше ода за немилого док з каменя родзи жито итд.), у конкретним случаю би значело мирене зоз судьбу. Народни поет ніяк не мог роботнікови-чуждинцови одрекнуц едну з основних човекових прикметох — владане з власну судьбу. Прето рішене находзи у злучованню писні котру шпива зоз другим одвитующим змістом.

Любомир Медеша

ОДАВАНКА ЗА ВОЯКА

Організоване селене Руснацох з Горніци до Керестура почало 1751. року на молбу администратора Редла, у хторей було ясно поведzene же ше ту можу приселіц лем людзе грекокатолицького обряду.¹ У молби — контракті наведзени условия под хторима ше мож присельовац до Керестура и обовязки хтори треба будзе сполньовац спрам власніка жеми — ерара. Од обовязкох спрам войска ту не спомнуте ані витримоване войска,² ані служене у войску.

Не маме точни податки о тим кеди Керестурци почали служиц у войску, але знаме же 1787. року писали молбу же би ше их ошлебодзело од тей обовязки.³ Одвит на тоту молбу нам не познати, але шлебодно можеме твердиц же вона не могла буц позитивно рішена у чаше кед Монархія мала вельо неприятелиох, а средства за витримоване плаченого войска не було.

После Австро-угорскей догварки и дзеленя Монархії на Австрийске царство и Угорске кральовство 1867. року войско остало заєдніцке за обидва частци Монархії. Таки стан не потирвал длуго: уж 1869. року, попри заєдніцкого войска, основани ище два територіялни: у австрийскей частци LANDWEHR а у мадярскей HONVÉD⁵.

¹Г. Костельник, Значене Керестура, Руски Календар за 1925. рок, Руски Керестур, 70-71.

²Дацо вецей о тим у роботі: „Витримоване войска”, Шветлосц ч. 6., Руски Керестур 1981. р., 662-666.

³Архив Войводини у Сримских Карловцох, Бачка жупанія, 1787, 153-154.

⁴LANDWEHR — (немецки), назва австрийского територіяльного войска основаного 1869. року.

⁵HONVÉD (мадярски), защитнік оцовщини, домобран. Назва першираз похаснована за воякох хтори ше у революції 1848—49. року били на боку мадярскей революції. После революції 1848. року тота назва шезла, а уведзена е 1869. року, кед постала службена назва за мадярске територіяльне войско. Од 1919. року то назва за цале мадярске войско, а затримала ше по 1947. рок.

Хто не бул избрани до заєдніцкого войска, кед же бул способни за воєну службу, служел у єдним з двох спомнутих територіяльних войскох. Нас тераз интересує мадярске територіяльне войско, у хторим служели велі Керестурци. Хто бул избрани до заєдніцкого войска, ту одслужел обовязно два роки, а после того ище дзешец роки бул у резерви у єдним з двох територіяльних войскох. Служба у територіяльным войску тирвала дванац роки: рок-два обука, а после того ище дзешец роки у резерви. Ані єдно територіяльне войско не було оспособене за самостойне поднімане векших воєних операційох. Воно було предвидзене лем як помоц главному войску, прето и його наоружане не було наймодернейше. Мадярске територіяльне войско ше состояло зоз пехоти (пешадії) и гусарох.

Воєни закон мадярского територіяльного войска на досц чудни способ рішовал проблем малженства. Спрам того закона вояк хтори служел у спомнутом войску (то ше одноши и на тих цо уж були у резерви) не шмел ше женіц. Кед же ше оженел, воєни власци го могли покарац, гоч тото малженство з правного боку було цалком законіте. Кед ше пензионовани вояк оженел, одберало ше му пензию.

Дзівка хтора ше одавала за вояка хтори уж служел у такволаним гонведским войску, або лем бул до нього записани, мушела пред двома старостами-шведками подписац же у случаю кед ей муж, т. є. заручнік, у войни будзе ранени лебо забити, вона не будзе гледац ніяку помоц ані пензию ані од воєний, ані од державних власцох⁶. Кед тото знаме, ясне нам прецо гонведски воєни закон не допушчовал малженство своім вояком: ані державни ані воєни власци не сцели прияти на себе обовязку помагац фамилии своіх инвалидох и тих цо погинули у войни. Дзівка хтора ше одавала за вояка, мушела ше як мац евентуалних дзецох з того малженства и у мено своіх дзецох одрекнуц помоци державних и воєних власцох у случаю кед их оцец остане инвалид або погине у войни. Часто ше и родичи дзівки хтора ше одавала за вояка мушели пред старостами-шведками подписац и потвердиц же ше миря зоз судьбу своєї дзівки хтора ше одава за вояка, и же за ню не буду гледац ніяку помоц ані пензию од державних ані воєних власцох у случаю кед ей супруг остане инвалид або погине у войни.

За воякох ше теди найчастейше одавали худобнейши дзівки, а то ані не чудне, кед знаме же воєни власци не пригознавали таке малженство. Худобнейши дзівки, хтори себе чежше могли найсц млодия, мушели подписац тоті поніжуюци реверси, гоч знали же іх супруг будзе на несигурним вояцким кошту.

З пренайдзених штирох реверсох можеме дацо заключиц и о писменосци наших людзох 70-тих и 80-тих рокох прешлого вику. Од штирох женох (три дзівки и мац єдней з ніх) ані єдна не була писмена, прето кажда гу своіому мену кладла крижик. Кед прилапиме предпоставку же ше за воякох найчастейше одавали худобнейши дзівки, хтори ридше ходзели до школи, проблем неписменосци нам

⁶Спомнути документи находза ше у Парохіяльной архиви у Руским Керестуре, але су не регистровани.

будзе яснейшы. Од старостох-шведкох еден неписмени, штирме ше знали подписац хаснуюци нашу азбуку, а еден ше подписал по малярски. Гоч на основи штирох реверсох з того часу не можеме приношиц озбыльнейшы заключеня о писменосци нашого народу у тим чаше, заш лем думаеме же тоты податки даваю досц вирну слику.

Барз интересантни язык на хторим спомнути реверси писани: то мешанна церковнославянского и бешедного языка. Орфография тиж так досц мишпана: хаснуе ше пар знаки зоз старославянскей азбуки, хтори не лем же не мали окремени вплив на вигваряне словох у хторих су похасновани, але и їх хасноване досц шлебодне. У єдним истим слове на истим месце раз находзиме похасноване старославянске, а раз нашо „у” лебо „о”. Думаеме же спомнути реверси интересантни и з язичного боку, але того препущуєме науковцом з тей науковой обласци.

Прикладаме реверс Стричко Мариї народзеной Дітко зоз 1866. року, хторей заручнік уж шейсц роки у войску грофа Корониния.

Янко Рамач

3 РОБОТИ СЕКЦІЇ ЛЕКТОРОХ И ПРЕКЛАДАЧОХ

Члени Секції лекторох и прекладачох ше и у тим року сходзели спрам потреби, т. є. кед ше назберало даскельо язични проблеми котри требало потвердзиц або усоглашиц, з оглядом же природа роботи яку вони окончую вимага наглосц у їх ришованю. У самим процесу роботи, понеже ше не могло чекац, проблематични ствари ришовани з догварку на телефон або у особних контактах преїг черанки думаньох.

З тей нагоди виношиме даскельо вирази и синтагми зазначени у Прекладацкей служби Скупштини САП Войводини и Вивершней ради котри верификовани з боку Комисії за утвердзоване автентичносци прекладаох законских текстох у котрей роби язичар, правнік и делегат Ради здруженой роботи Скупштини САПВ.

Надпоминаме, источасно, же векши терминологийни проблеми у тим року не зазначени, понеже ест словніки за рижни обласци котри видал Покраїнски завод за издаване учебнікох и Словнік дружтвено-политичних и других терминох и виразах котри заєдніцки видали Здружене науковцох и фахових прекладачох Войводини и Секретарият за законодавство Вивершней ради Скупштини САПВ.

G dohodno intenzivnije kulture (поль.) —
урожайно интензивнейши культу-
ри
gorani — горяне

D **Z**
živić jagode (бот.) — пресада ягодох
dvostrani ugovor — двобочни кон-
тракт
deobni bilans(фин.) — дзелідбени би-
ланс
dovratnik — удзверя **Z**
zapetak (бот.) — фатюга

I

izbojak (бот.) — вигнанок, вигна-
нец
izvrgavanje svojine u svoju suprotnost
(юр.) — преобрацене власносци на
свою процивносц
izdanak (бот.) — виросток
izlučni poverilac (юр.) — вилучни
поверитель

J

jagodičastvo voće (бот.) — ягодаства
овоц

K

kalemljenje (бот.) — калемене, оч-
кане
klon (бот.) — клон
ključići (бот.) — ключики
korenjaci (бот.) кореняки
krajnja neražnja — абсолютне не-
мерковане

L

lastar (бот.) — ластар

M

mladar (бот.) — младнік
mladica (бот.) — младніца

N

novčani rad — пенезна работа, ро-
бота за пенез

O

odabiranje (бот.) — доберане
okulant (бот.) — очканец окулант

P

perionica — райбальня
planinari — горяки
platljiv (фин.) — платліви
požarni zid — огньови мур
pokretačka znaga — порушовацка
моц
prevaran način (юр.) — спреведац-
ки способ
rogavnanje (юр.) — вировнане
procep zida — цесніна у муре
prporak (бот.) — лозов (и) калам-
нік

R

razvrgnuće imovinske zajednice (юр.)
— розтаргнуце маєтковей заєдні-
ци
razlučni poverilac (юр.) розлични
поверитель
raskidni uslov (фин.) — розтаргну-
це условие
rezidba (бот.) — орезоване
reznica (бот.) резніца
rošenje — рошене

S

sadni materijal — садзаци материял
sejanac (krompir) — шаянец

T

točeće mesto — точаце, одцекаюце
место

U

udoban — лагодни
upotrebna vrednost (фин.) — хасно-
вліва вредносц

Š

šljakara — трозгарня

ОТРИМАНА РОЧНА СКУПШТИНА ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

Рочна Скупштина Дружтва за руски язык и литературу отримана 30. януара 1982. року у просторийох КУД „Максим Горьки” у Новим Садзе и на ней присуствовали 85 делегати, члени и гости.

Скупштини предшествовал Гавриїл Колесар, председатель Председательства, а у Роботним председательстве були ище: Любомир Медєши, Наталија Рамачова, Леона Горнякова и Янко Барна. За записничара избрани Янко Рац, а за оверйовачох записника: Яков Кишкотас и Гавриїл Колесар.

Спрам дньового порядку делегати на Скупштини розпатрели и прилапели звіт о роботі Председательства, секційох и комисійох, потім фінансийни звіт и звіт Одбору самоуправней контроли за 1981. рок, як и плани и програмни задатки за 1982. рок. Делегати принесли и одлуку спрам котрей членарина и у 1982. року будзе виношиц 60 динари, а за школярох, студентох и незанятих 20 динари. У членарини ураховани и гласник Дружтва „Творчосц”.

До Роботного председательства за слідующе зашедане Скупштини избрани: Мирон Роман, з Нового Саду, Силвестер Бесермині з Коцура, Яким Чапко з Дюрдьова, Ирина Бесерминьова з Вербасу и Владимир Дудаш з Руского Керестура.

На предкладане Комисії за кадри, котра окончела ширши консултациї, а у складзе зоз Статутом Дружтва, за нового председателя Председательства Скупштини з еднорочним мандатом избрани Любомир Медєши, а за секретара з дварочним мандатом знова избрани Янко Рац.

На схадзки Председательства котра отримана после Скупштини принесена Програма означованя 90-рочниці народзєня и 45-рочниці приходзєня на чоло Партии Йосипа Броза Тита и 40-рочниці АВНОЙ-а и избрани одбор за означоване тих рочницох до котрого вошли: Любомир Медєши, Мирон Роман, Ирина Гарди-Ковачевичова, Дюра Папгаргаї, Михал Рамач (РТВ) и Янко Рац.

На истей схадзки за нового председателя Секції за забероване и обробок скарбу материалней и духовней култури избрани Гавриїл

Колесар, место Янка Олеяра, котри завжати на других роботах, а за председателя Координацийного одбору за роботу младежских литературних секційох избрана Тат'яна Латякова, место Михала Рамача, котри тиж пре други обовязки не могол успишно сполньо-вац тоту задачу.

ЗВИТИ О РОБОТИ ПРЕДСИДАТЕЛЬСТВА, СЕКЦИЙОХ И КОМИСИЙОХ У 1981. РОКУ

Звіт о роботі Председательства Скупштини Дружтва за руски язык и литературу у 1981. року

Председательство Скупштини Дружтва за руски язык и литературу, як колективни орган, у назначеним периодзе отримало штири схадзки з котрих два у преширеним составе. На схадзкох, як и медзи схадзками, чувствовала ше одредзена интензивна работа, точ и не цалком достаточна, на реализованю планох роботи яки були принесени на Першей схадзки Председательства отриманей 27. фебруара. Источно, на спомнудей схадзки, члени Председательства розпатрели и прилапели Предлог програми за означоване 40-рочниці повстаня и социялистичней революції и избрани Одбор за означоване спомнудого юбилея. Тиж так розпатрели вименки и дополненя Нарису статута ССРНВ и дали конкретни зауваги на исти, котри були у одредзеним часе доручени ПК ССРН Войводини. На схадзки бул розпатрени и Предлог за сноване студийних групох за румунски и руски язык и литературу на Филозофским факултету у Новим Садзе. У вязи з тим були дати конкретни зауваги, котри тиж по одредзени час у писаней форми прешлїдзени Филозофскому факултету, односно Институту за педагогию у чийм составе роби студийна група за руски язык и литературу. Окончена и догварка о реализованю програмох роботи секційох, комисійох и подружнїцох и принесєни вецей одлуки зоз ділокруга компетентности Председательства.

На Другей схадзки Председательства, отриманей 25. юния, члени Председательства розпатрели витворйоване Програми означованя 40-рочниці повстаня и социялистичней революції и констатовали же ше подружнїци уключю до програмох означованя юбилея по шицких местах, а тиж то з успихом робели и средства явного информованя.

На истей схадзки була розпатрана и работа подружнїцох, секційох, комисійох и редакційох, а присутни були упознати и з фінансийними обставинами у Дружтве. У вязи з тим було критично указане на нероботу дзепоедних секційох и комисійох, а тиж и на неактивност подружнїци у Р. Керестуре, цо би ше з тей нагоди могло повесц и за подружнїцу у Шидзе и Дюрдьове. На схадзки була дата и информация о отвераню Студийней групи за руски язык и подцаннуте же Дружтво зоз своего боку було од початку актив-но уключене до помощи коло снованя спомнудей групи.

На своєї Третьей сьадзкі члени Предсидателства розпатрели и прилапели Догварку дружтвених організаційох и здруженьох гражданох САП Войводини о планованю и координованю медзина-родного сотрудніцтва и прилапели організацію нащиви групи понад сто славистох з рижних жемох Рускому Керестуру котра ушлідзела 13. септембра.

На Штвартей сьадзкі розпатрени и прилапени роботни звити за 1981. рок; плани роботи и финансиини план за 1982. рок секційох, комисійох, редакційох як и Предсидателства Скупштини. Розпатрени и дати конкретни зауваги и думаня на План СИЗ култури Войводини за 1982. рок; поднешена информация о окончених розгваркох на Филозофским факултету у вязи з преношеньом проєктох Дружтва до діялносци Института за педагогию; дата информация о видатим гласніку Дружтва „Творчосц”; о діялносци подружніцох по местох и одредзени термин за отримоване Третьей сьадзкі скупштини.

Дружтво у 1981. року мало 440 регистрованих членох, або 52 вецей як предходного року.

Анализуючи план роботи Предсидателства Скупштини Дружтва за 1981. рок, можеме констатовац же вон скоро у целосци и витворени. Значне надпомнуц же вон скоро у целосци и витвореня и социялистичней револуції народох и народносцох успишно реализована, же 10-рочніца діялносци Дружтва роботно означена и же з тей нагоди Дружтво за свою успишну діялносц достало високе припознане „Искри култури” котре му додзелела КПЗ Войводини. На достоїнствени способ були означени 75-рочніца народзєня Яши Бакова и 110-рочніца народзєня Володимира Гнатюка, при чим окремну активносц указали подружніци у Коцуре и Новим Садзе. През цали час члени Предсидателства, як делегати Дружтва, активно участвовали у роботни на сьадзкох секційох при ПК ССРН Войводини, потим у КПЗ Войводини, Координаційним одборе дружтвох за язики при КПЗВ, у СИЗ култури Войводини, як и на рижних других сьодох културних и наукових институційох.

Тиж так треба спомнуц и роботу догварку коло сотрудніцтва з Редакцию на виробку „Енциклопедия Войводини”, часци котра ше одноши на діялносц Дружтва за руски язык и литературу.

Як позитивне можеме наглашиц успишне сотрудніцтво з веліма організаціями у реализації дзепоедних програмних задаткох Дружтва. Таке уж роками успишне сотрудніцтво розвите зоз Филозофским факултетом, Войводянским музейом, Библиотеку Матици сербскей, НВРО „Руске слово”, Одбором фестивала „Червена ружа”, КУД „Максим Горки”, РТВ Нови Сад и другима. На основи винешеного мож заключиц же Предсидателство през цали час було активно уключене на витворіованю програмних задаткох яки виходза з його плана, котри з векшим або меншим успихом реализовало. Заш лем, и попри витворених значних резултатох, замерковани и дзепоедни препущєня, котри пре обективни або субективни причини не витворени. Насампредз, не окончена анализа роботи делегатох, не виробени Правилнік о наградзованю школярох и студентох и не утвердзена концепция роботи библиотеки.

Звіт о роботи Лингвистичней секції

Сербскогорватско-руски словнік

Материю хтора би мала войсц до першого тому Словніка (1—3. том Матицового словніка) обробіоваче з векшей часци обробели. Подполно обробени Матицов 2. и 3. том и з часци 1. том. Робота на редакції спомалшена пре вецей причини. Дасдни з нїх наведли зме у звіту за перше полроче 1981. (за юнийску сьадзку): у Словніку сербскогорватского языка ест вельке число словох хтори и обробіовачом и редакції мало лебо вообщє непознати. При їх обробку редакция траци вельо часу: потребне похопиц значєня сербскогорватских словох и найсц одвитуючи руски вирази. Сотрудніки и редакция не мали досц роботного искуства у тей обласци. Искуство здобували ведно з роботу.

Надпомнеме ище же дасдни правила обробку редакция познейше дополнєла. Понеже обробіоваче робели лем по правилох хтори утвердзени на самим початку роботи, при веліх словох буду потребни интервенції у складзе з новима дополнєнями.

Лексикологийна картотека

Цали материял закончени дзешка на початку ешенї — цо ше дотика обрабля матрицох у першей и другей фази. Тераз преостало финализовац проєкт — узбучиц шицки матрици спрам стандардох яки важа за виучованє тей обласци языка — без огляду чи ше того пороби у рамикох Дружтва за руски язык и литературу чи на Филозофским факултету. З тим ше годно приступиц гу експлоатації материялу, а у будучносци ше тоту картотеку годно и надалєй пополньовац зоз ридкима и потераз незазначенима терминами зоз периодики пред и повойнових виданьох и других жридлох. Розуми ше, кед же би ше зявел окреме богати и интересантни наслов як сировина за обробку лексикологийней картотеки — нет нїяки причини же би не була обробена и же би карточки були розруцани до матичней картотеки.

У медзичаше (док не окончене розруцованє-узбучованє) матрицох, мож роздумац и о подпроектох — виучованє языка каждого з авторох чийо діла обрабля до матрицох — виучованє фреквенції хаснованя словох, архаїзмох, богатства языка, странских словох и подобних елемєнтох.

План роботи ше не предклада, понеже цали проєкт преїдзе до компенсації Студийней групи за руски язык и литературу на Филозофским факултету у Н. Садзе.

Звіт о роботи на ретроспективней библиографії Руснацох у 1981. року

Библиография кнїжкох, часописох и новинох на руским языку у цєку. Векша часц материялу позберана и обробена, зоз чого и векша часц предуркана. Библиография не закончена пре слїдуєщи

причини: 1. не позбрана шицка будова котра видата на руским язика; 2. пренаходжене насловох оригиналох при преложених дїлох у велім спомалщє роботу.

Библиография Руского календара (1921—1981) не закончена. Робота у цeku.

Библиография Руского календара „Заря” (1935—1941) не започата, бо не найдзени библиотекар зоз знаньом руского язика и познанаьом будови котру треба обробиц.

Цо ше дотика библиографії Руснацох и литератури о нїх на язиках народох Югославиї и народносцох Войводини, робота ше одвива у рамикох програми. У цeku обробок и предуркованє пренайдзеной будови.

Зоз планом предвидзене же би ше у тим 1982. року закончело роботу на виробку Ретроспективней библиографії о Руснацох котра предвидзена зоз тим проектом, а о чим дальшу старосц превежне Студийна група за руски язык и литературу на Филозофским факултету, як цо и за инши проекти.

Звіт о роботі Секції за литературу у 1981. року

Члени Секції вжали учасц у означованю 40 рочниці повстаня и социјалистичней револуції, потим з нагоди означованя 10-рочниці діялносци Дружтва удатни реферати поднесли И. Г. Ковачевичова и Ю. Тамаш; успишно реализоване стретнуце зоз поетами у Вербаще, як и нащива младих сримских поетох Новому Саду. Тиж так означени початок роботи Студийней групи за руски язык и литературу на Филозофским факултету у Новим Саде. Надалей, реализована тема „Структури и стилски групи у рускей литератури” и написана кнїжка „Руска литература — история и статус” чий автор др Юлиан Тамаш, Рукопис ма 480 боки. Спомнути автор вжал учасц и на науковим сходзе у Петровцох, котри отримани у рамикох „Петровски дзвон '81”.

Секция не реализовала свой план роботи у целосци. Так, наприклад, не реализовани словник з обласци филозофиї и теорії литератури, гоч вон барз потребни студентом Филозофского факултета и Педагогийней академїї, але би тото требало зробиц преїт професионалней институції, поведзме Завода за видаванє учебнікох.

Звіт о роботі Секції лекторох и прекладательох у 1981. року

Члени Секції лекторох и прекладательох у 1981. року отримали даскельо схадзки на котрих ришовани, углавним, актуални проблеми. Медзитим, потребне надпомнуц же тогорочну активносц мейней характеризовали схадзки и даяки колективнейши, екипни роботи, а вецей индивидуални укључованя до рижних работох. З боку членох Секції обрацена увага на очиглядни факт же даедни скорейши недостатки одстранени, а почежкосци премогнути, та ше зоз друкованьом, наприклад, Словніка самоуправних и других дружтвено-по-

литичних терминох и виразох, Словніка биологийних терминох и виразох, школских словнікох за рижни фахи, як и зоз прилогами котри друковани у „Творчосци” достало наисце вельо, а то источасно поцагує за собу и часточну пременку способу роботи и у будучносци.

Уж у тим, 1981. року ше не ишло нательо на скорейши способ розришованя проблемних терминох, фразох, синтагмох итд., але ше, и то на иницијативу Редакції новинох „Руске слово”, пробовало розришиц, або предложени язични проблеми цо ширше презентовац каждому заинтересованому читачови. Подобна акция започата и на габох Радио-Нового Саду.

Зоз Плана роботи за 1981. рок часточне реализовани и анализи язика яки ше хаснує у наших редакцийох, так же зробена анализа „Службених новинох САНВ” и „Урядових новинох СО Кула”, а треба ище задлужиц особи котри би зробели анализу язика Радия и Телевизиї Нови Сад, гласніка Скупштини општини Нови Сад, та гласніка Завода за социјалне осигуранє „Јвносц”.

Члени Секції лекторох и прекладательох участвовали и у континуованей работи на виробку „Велького словніка”, потим на работи коло реализації проекта ТВ сериї „Учиме по руски”, на Совитованю у Загребе котре ше одвивало под назву Социолингвистика и настава язика, а тиж так досц часто контактовали медзи собу, у каждодньовой работи, чераючи искуства и ришуючи рижни проблеми.

Тиж так дата помоц и у виробку словнікох за рижни фахи котри друковал Завод за издаванє учебнікох Войводини. Нажаль, исти тоти словники не були у тим року анализовани, гоч су у пракси велька помоц, а їх анализа праве у тим периодзе була предвидзена.

Звіт о роботі Секції за виучованє и пестованє руского язика у 1981. року

Секция за виучованє и пестованє руского язика ма специфичне положене и условия работи. Члени Секції то з векшей часци наставніки руского язика по наших школах, а председатель, спрам природи роботного места, ма можлівосц провадзиц наставу руского язика. Праве пре таки обставини робота Секції ше не одвивала на стандардни способ, т. е. не були зволовани окремени схадзки, але хасновани други сходи же би ше витворїовала и програма Секції.

У 1981. року були отримани два семинари за наставнікох руского язика на котрих було бешеди о:

- розвиваню култури усного висловїованя, и
- наставним плане и програми за наставу руского язика.

Председатель Секції у стаємним контакту зоз воспитно-образовним организациями, та на таки способ було обединьоване заедницке закладанє же би ше настава руского язика подзвигла на висши уровень.

У 1981. року ше, у основи, злепшала кадрова структура наставнікох котри виводза наставу руского язика и наставу на руским язика, а дзепоедни здобуца представяю и историйни крочай у обла-

сци вивчення руского языка (отверане Студийней групи на Филозофским факултету, упис другей генерації на Педагогичну академию, итд.) Зоз тим ше общи условия за роботу Секції сущно злешую.

Од того цо плановане — витворена и задумка же би ше конечно достало прецизну слику настави руского языка у школах у САПВ, картотека шипких наставничох котри викладаю руски язык зоз шипкими релевантними податками о них, итд.

Тиж так направена и анализа читанкох за руски язык и анализа хаснованя тих читанкох у настави.

Не витворене лем злешане сотрудничтва зоз наставниками у СР Горватскей.

Звіт о работи Секції за народни скарб у 1981. року

Секція за народни скарб у 1981. року робела у очежаних организационних условиях. Новотформована организация работи, зоз подзельеню на комисии за материялну и духовну культуру, не зажила у пракси з найвекшей мири пре недостаточне ангажоване дзепоедних членох руководства Секції односно комисийох. И попри того, одредзени резултати работи не остали нереализовани.

У сотрудничтве зоз дзединским часописом „Пионирска заградка” предлужена акция на розвиваню любви и порозуменя народней творчосци при школярох. У окремней рубрики обявйовани записи з усней народней творчосци. Обявена серия о старих дзединских бавискох (автор Лю. Медеши) и серия записох народней творчосци котру позберал Микола Каменічки з Коцура.

У младежским часопису МАК увага була дата походзеню презвискох и назвискох. За кажде число обезпечени напис за окремну рубрику.

За часопис „Творчосц” и „Шветлосц” порихтани написи з области прешлосци и народней творчосци. Члени Секції тиж так порихтали штири написи за Народни календар 1982. Свойо прилоги дали Я. Барна, Лю. Медеши, Я. Оляяр, Я. Рамач, М. Каменічки.

Фамилия Маринковичових з Београду Дружтву за руски язык и литературу подаровала 399 кніжки медзи котрима и таки цо ше годно хасновац за преучоване руского языка и прешлосци нашого народу. Завод за видаване учебничох Войводини, на закладане Ф. и Дю. Варгових и М. Чакановой, Дружтву тиж так подаровал векше число фаховей литератури. Мож повесц же таки успих драгоказ гу збогацованю фонду библиотеки Дружтва и самим тим твореню цо лепших можливосцох за фахово-вигледовацку роботу.

Дзекуюци ангажованю Якима Оляяра, Библиотека Матици сербскей пополнела числа „Руских новинох” и комплет предвойнових новинох „Заря”.

Учитель Янко Саламон подаровал Дружтву материял о руских школярох и учительох у школи у Шидзе од 1890. по 1975. рок. Материял ма важносц за преучоване истории не лем жительствова Шиду, але и других местох.

Янко Барна придал магнетофонску пантліку позбераного народного скарбу зоз Коцура (материя тиж так преписана и на папер).

У сотрудничтве зоз Домом культури у Руским Керестуре и Войводянским музеем, Секція дала свойо доприношене и обезпечованю средствох за техничну защиту музейней збирки у Руским Керестуре.

Секція дала свой прилог у означованю юбилея Володимира Гнатюка.

Звіт Комисии за медзинародне сотрудничтво у 1981. року

Дружтво за руски язык и литературу, ведно зоз Филозофским факултетом у Новим Садзе, було соорганизатор перебуваня учасничох XII конгреса славистох у Руским Керестуре. З тей нагоди странским госцом дата информация о дружтвено-политичним положеню рускей народносци у СФР Югославии, з окремним акцентом на учасц у политичним живоце, образованю и культури. Учасничом тиж подаровани и дасдни публикации на руским языку. Госци ше окреме интересовали за способ и форми витворйованя еднакого, ровнопранного положеня Руснацох з другима народами и народносцями у Войводини. Виражене приємне задовольство же ше у Югославии водзи еднака старосц о народох и народносцох. Тиж так виражене и жадане же би ше таки нащиви витворйовало кажди рок, з оглядом на можливосц жридлового упознаваня зоз здобутками политики националней ровнопранносци и зоз животом рускей народносци.

Дружтво вихасновало студийну нащиву др Павла П. Чучка, професора Универзитета у Ужгородзе (СССР) же би отримал преподаване о антропонимии при карпатским жительство з оглядом на дзепоедни заеднички характеристики Руснацох при тамтейшому жительство. Домашни професорови П. Чучкови бул Филозофски факултет у Н. Садзе.

Дружтво достало фахово работи о руским языку од др Александра Дуличенка зоз СССР за обявйоване у часопису „Творчосц”. А. Дуличенко вецейрочни сотрудник у нашим гласничу и еден з найлепших иноземних познавательох руского языка.

Звіт Видавательной секції у 1981. року

1. Гласнич Дружтва „Творчосц” за 1980. рок. Тираж 500 прикладнички; обсяг 8 табаки

2. Михаил А. Врабель: „Русский соловей” — фототипске видане у сотрудничтве з НВРО „Руске слово”, а з нагоди означованя 90-рочничци од друкованя тей кніжки на руским языку (1890). Обсяг 11 табаки; тираж 500 прикладнички.

Діялносц Дружтва, його секцийох, комисийох и редакції, у 1981. року була финансowana з боку СИЗ за культуру Войводини, СИЗ за наукову роботу Войводини и власних приходох од членарини. Ведно з пренешенима средствами зоз 1980. року, у 1981. року Дружтво витворело приходи 699.658 динари.

ПЛАН РОБОТИ ПРЕДСИДАТЕЛЬСТВА, СЕКЦИЙ И КОМИССИЙ У 1982. РОКУ

План роботи Председательства Скупштини Дружтва у 1982. року

- Отримац 3—4 схадзки (2 преширени);
- Виробиц Програму означованя 90-рочниці народзенья и 45-рочниці приходзенья на чоло Партии Йосипа Броза Тита и 40-рочниці АВНОЙ-а;
- Порущац активносц роботи у ОК ССРН дзе ест подружниці и вимагац од подружницох же би своєю плани роботи на час придали до своїх ОК ССРНВ и Председательству Дружтва;
- Уключоване до предконгресних и конгресних активносцох;
- Окончици анализу роботи делегатох;
- Цесно сотрудзовац зоз Студийну групу при Филозофским факултету на реализації превжатиц проєктох и о других питаньох;
- Утвердици концепцию роботи библиотеки Дружтва;
- Пополньовац книжни фонд библиотеки Дружтва з насловами яки хибя з обласци повойнових и предвойнових виданьох;
- Розпатране и прилаживане звитох секцийох, комиссийох, редакцийох, Председательства и закончующого финансового рахунку за 1982. рок, як и приношене планох роботи и предлогу финансового плана за 1983. рок;
- Догварка о медзинародним сотруднїцтве;
- Означич 150-рочницю народзенья Дюри Якшича.

План роботи Секції за литературу у 1982. року

Робота Секції у 1982. року мала би ше розвивац у трох напрямках: реализовац то то остало зоз прешлого року, а то у першим шоре словник терминов зоз филозофии и теорії литератури; една часц членох Секції годна вжац учасц у проєкту з яким ше на яр будзе конкуровац у СИЗ-у за наукову роботу Войводини, а у рамкох Студийней групи за руски язык и литературу Филозофского факултета. Будзе то найвироятнейше проєкт „Руска медзивойнова периодика”. Тиж так, Секция предлужи зоз праксу означованя ювилейох и рочницох значних за руски и югославянски стредок, як и зоз роботу младежских литературних секцийох.

План роботи Секції лекторох и прекладательох у 1982. року

Понеже даєдни зоз поставених задаткох у 1981. року не реализовани у цалосци, або часточне, даєдни з них ше преноши и до того планского периода, зоз кус вимененим способом роботи.

Спрам того, на схадзки Секції котра отримана 17. децембра того року завжате становишко же би до Плана роботи за идущи рок вошли шлїдуюци задатки:

1. Сходзиц ше през рок спрам потреби, але вшелїяк организовац 3—4 ширици схадзки на котрих би ше верификовало термини, вирази, словозлученя и вообще проблеми котри би ше зявели у каждодньовой пракси. Тоти ришеня би, медзитим, преходно обробела една менша група котру би ше задлужело, а котра би цалу роботу окончела по преходно достатих предкладаньох з боку лекторох, фаховцох и вообще заинтересованих за наш язык.

2. И далей треба найсц можливосци и уключовац ше до роботи коло реализації проєкта ТВ сериї „Учїме по руски”.

3. Предлужиц провадзене языка котри ше хаснує у наших редакцийох (дзе то ище не окончене) и то у: гласнїку Скупштини општини Нови Сад, Радио и Телевизии Нови Сад, у гласнїку „Явносц” Завода за социалне осигуране Войводини.

4. И надалей дац полну допомогу коло реализації „Велького словника”.

5. Оможливиц учасц и дац помоц членом Секції же би могли участвовац на совитованьох лингвистох у Охридзе и Новим Садзе.

6. Предлужиц з участвованьом у рубрики „Слово о словах” у новинох „Руске слово” и на габох Радио-Нового Саду, але и преширити число авторох.

План роботи Секції за виучоване и пестоване руского языка у 1982. року

1. Преїт роботи активох у школах и преїт роботи у самих школах укапчац ше до явней розправи о Нарису закона о воспитаню и образованию;

2. Розпатриц предкладаня за формоване образовного ядра котре будзе основа за виробок нових наставних планох и програмох за руски язык и литературу у основним и стреднім образованию и воспитаню;

3. Отримац два семинари за наставникох руского языка у януаре и у августу;

4. Направиц комплетни проєкт и витвориц роботу на проєкту о стану и проблемох настави „пестованя” руского языка, т. є. настави руского языка за школярох котри не маю наставу на своїм языку (преїт Педагогийного завода Войводини);

5. Направиц анализу о можливим отвераню оддзеленья на руским языку у Вербаше;

6. Укапчац студентох Педагогийней академии и Студийней групи за руски язык до роботи Секції (поволац их на семинари за наставникох итд.).

План роботи Секції за народни скарб у 1982. року

Секція за народни скарб предлужи зоз записованьом и заберованьом усного и материяльного народного скарбу. Будзе ше намагац же би ше до роботи укапчало цо векше число членох Дружтва и других заинтересованих котри любя и почитую здобутки нашей прешлосци и терашньосци.

Обезпечи ше написи за „Творчосц“, „Шветлосц“, Народни календар и други жридла информованя же би ше резултати роботи далей хасновало и же би вони були инспирация за дальши вигледованя и преучованя вредносцох народного живота и творчосци.

За библиотеку Дружтва Секція будзе одкупйовац стару и нову литературу потребну за преучоване руского языка и култури.

Секція да полну потримовку у ришованю питаня обезпеченя одвитующего будинку за Завичайни музей у Руским Керестуре и поставяня стаємней вистави Музею.

Секція уложи вещей усилвносци як по тераз же би ше організацію роботи поставело у напярме посцигованя значних резултатох у шицких обласцох чуваня народного скарбу и же би ше до роботи укапчовало цо векше число людзох.

План медзинародного сотрудничтва у 1982. року

Дружтво запровадзи сотрудничтво з одвитуюцима фаховима організаціями у иноземстве пре черанку публикацийох. Обовязка членох же би на основи особних спознаньох предложели иноземного партнера за сотрудничтво. Насампредз, то би требали буц инстиції котри ше интересую за руски язык и литературу и котри зоз тей обласци дали своєю доприношене (прейг фахових публикацийох, семинарох о руским языку и подобне). После випитованя можливосцох одлукку о партнерови принеше Председательство.

Плануе ше же би таке сотрудничтво Дружтво запровадзело зоз фаховима організаціями у СССР, ЧССР, НР Мадярскей, Шведскей, ЗАД и Канади.

Дружтво ше будзе намагац же би прейг войволянских инстиційох (Филозофски факултет, Войволянски музей) витворело студийне пребуване своїх членох пре вигледоване документацийного материялу у НР Мадярскей, ЧССР, СССР. Тиж так потрима посилаче своих членох на усовершоване до иноземства, кед таку вимогу одвитуюцим органом доруча сами члени Дружтва або їх работни організаціи.

Дружтво ше будзе и надалей намагац же би за свой часопис обезпечело фахово роботи о руским языку и литератури фаховцох з других жемох.

Дружтво да потримовку Институту за педагогию Филозофского факултета у Новим Садзе же би ше на одвитуюци способ обезпечело ришоване потребох у поглядзе кадрох и фаховей литератури з иноземства за Студийну групу за руски язык и литературу. Пла-

нуе ше ангажоване дедних фаховцох, познавательох руского языка зоз СССР. Тиж так ше плануе набавяне фаховей литератури (кед ше даедно зоз старих виданьох не годно набавиц, гледало би ше фотокопий) зоз других жемох, насампредз зоз СССР, ЧССР, ЗАД, НР Мадярскей.

Понеже пануе интересоване же би учасніки Конгреса славистох, котри ше каждого року отримуе у нашей жеми (домашні и Филозофски факултет у Новим Садзе) нацивийовали места дзе живю Руснаци, Дружтво да помоц домашнім у поглядзе организовања нацивии. Тиж ше будзе намагац же би учасніком XIII конгреса славистох 1982. року дало шицки потребни информации о розвою, пестованю и равноправним хаснованю руского языка у Войводини.

Дружтво будзе водзиц евиденцию о фахових написах о руским языку и литератури у странских средствох информованя. На тот способ список библиографийи ше похаснуе за фахову роботу, а тиж ше будзе мац и увид до афирмації равноправного положеня языкох и писмох народох и народносцох Югославиї, цо ше у иноземних средствох информованя часто зявюе.

План Видавательней секції у 1982. (1983) року

1. Гласнік Дружтва „Творчосц“ за 1981. рок. Тираж 500 прикладніки; обсяг 6 табаки.

2. Володимир Гнатюк: „Етнографични зборніки“ (I—VI) — фототипске видане у сотрудничтве з Филозофским факултетом — Студийну групу за руски язык и литературу и НВРО „Руске слово“. Тираж 6 × 1.000 прикладніки.

ПРОГРАМНИ ЗАДАТКИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ ЗА 1982. РОК

Дружтво за руски язык и литературу, як едно з дружтвох за пестоване и розвиване языкох народох и народносцох Войводини, у своей дзешецрочней работи постало важни субект у дружтвених социялистичних моцох нашей вещейнационалней и вещейязычней заедници. Дружтво дало значне доприношене у обласци витворйованя политики националней равноправносци у САП Войводини, переважно през фунцію пестованя, хаснованя и унапредзованя языка, информоване на языкох народох и народносцох, литературну творчосц и прекладательство и през дату помоц же би ше применьовало Закон о обезпечованю равноправного хаснованя языкох и писмох народох и народносцох пред державними органами и організаціями котри окончую явни овласценя. У оглядзе треба мац же язык представля значне средство у спорозумйованю и же е основна форма витворйованя социялистичних самоуправних дружтвено-економских и политичних одношеньох.

Дружтво за руски язык и литературу и надалей муши буц активно уключене у фронту единственей дружтвено-политичней акції на розвиваню и моцненьо ровноправносци, братства и единства и заедніцтва народох и народносцох СФР Югославії. Основну ориентацию на окончованю того тирацога задатку Дружтва будзе твориц Политична платформа за акцію СКЮ у розвою соціалистичного самоуправяня, братства и единства и заедніцтва на Косове, котру прилапел Централни комитет СКЮ на своєї XXII сходаки, як и други документи котри виходза з потреби розвиваня интензивней активносци на чуваню здобуткох НОБ и соціалистичней революції и велічезного діла товариша Тита.

У 1982. року ше отрима XII конгрес СКЮ, IX конгрес СКС и XVII конференция СКВ. У тим року одвива ше, тиж так, широка активносц у пририхтованю и запровадзованю виберанкох за членох делегацийох и делегатах у скупштинох дружтвено-политичних и самоуправних интересних заедніцох. Зоз тих активносцох виходзи програмни задаток Дружтва за руски язык и литературу же би у 1982. року спатрело, критично и самокритично, роботу делегатах и самоуправних целох Дружтва, односно сполньоване статутарних и програмних задаткох Дружтва у целосци. На основи так виведзених оценок ше утвердзи обовязки за дальшу діялносц.

През рядову діялносц зарисовану зоз планом роботи за 1982. рок и плански период од 1981. по 1985. рок, Дружтво длужне витвориовац запровадзени мири економскей стабилизациі и шпорованя. У Дружтве ест шицки потребни условия же би ше през винаходзене цо лепшей організациі роботи, през рационализацию, догваряне и содійствоване зоз другима роботнима, самоуправнимима и дружтвенима організаціями и здруженями, а у першим шпоре зоз самоиницијативу и закладаньом каждого нашого члена, делегатах, подружніцох, секційох и комисійох, витворело тот окреме важни дружтвено-политични задаток.

Тирваце опредзелене Дружтва за руски язык и литературу же би ше до організованей и заедніцкей роботи на пестованю и розвиваню руского языка укапчовали шицки дружтвени моци и же би росло число активних членох. Прето у тим року повагу треба пошвецциц моцненьо фаховей, соціалней и старосней структури членства. Окремну увагу муши ше дац младим котри ше опредзелели за студий на Студийней групи за руски язык и литературу и тим младим людзом котри свидомо значносци руского языка, як цо и языкох других народох и народносцох, за моцнене нашого заедніцтва и ровноправносци. Непохопліве би було кед би даеден з тих школярох и студентох бул вонка з наших активносцох. Источасно, прахуе ше на безрезервне укапчоване до роботи Дружтва непосредних продуковательох у городзе и на валалє.

Зоз отвераньом Студийней групи за руски язык и литературу на Филозофским факултету у Новим Садзе преширени можлівосци и условия за наукововигледовацку роботу о руским языку, литератури и култури. Створени условия же би ше започати наукови проєкти з Дружтва за руски язык и литературу пренесло на Факултет.

Але зоз таку вименку організациі роботи не престава ані у найменшей мири обовязка Дружтва же би ше работа на проєктох одвивала по утвердзеним плане, цо у найвекшей мири завиши од моцох котри праве у шпоре нашого членства.

Спрам догваркох одвитуючих дружтвених субєктох у Покраїни, котрим и нашо Дружтво дало своєю доприношене, реализуе ше мултимедиялни проєкт „Учиме языки народох и народносцох САН Войводини”. Учене руского языка тиж так залапене зоз тим проєктом и Дружтво за руски язык и литературу обовязкове давац своєю дальше доприношене на плане цо успишнейшого вецейязычного комуниковања.

Спрам звитох за прешли рок обачліве же до витвореня планских задаткох у дзепосдних прикладах пришло дзекуючи лєм закладаню поединцох. Ентузіязем и на тот завод бул факт котри краши роботу Дружтва. Медзитим, зоз заедніцким дійствованьом сигурно же би и резултати були ище векши. Прето у 1982. року треба уложиц моци на превозиходзеньо индивидуализма и зводзенья окончованя задаткох на членох котри з любову и пожертвованьом каждой файти доприноша замеркованим резултатом котри Дружтво посцигло и за котри достало одредзени дружтвени припознаня.

Заедніцка, колективна работа наклада ше у першим шпоре и пре значни поставени цілі Дружтва, як цо то отримоване фахового семинара за наставнікох, образоване ядра за наставни плани и програми на руским языку, розвиване чувства и свидомосци же каждая подарована кнїжка або каждый зачувани документ важни крочай у оможлівиваню роботи Дружтва на цо висшим фаховим уровню, фототипске видане роботох Володимира Гнатюка цо ше одноша на руску традиційну културу, помоц коло тирвацога ришєня за Музейну збирку у Руским Керестуре, итд.

Діялносц Дружтва за руски язык и литературу ма у велькей мири заедніцки напрями з роботу других організаційох. Средства информованя на руским языку еден з таких партнерох. Прето ше Дружтво будзе закладац за континуоване, організоване и унапрямене дійствоване тих дружтвених факторох на плане розвиваня языка, афирмованя литератури на руским языку и приказованя рускей традиційней и сучасней култури и творчосци.

Дружтво обраци повагу на запровадзоване дружтвених опредзеленьох у медзинародним сотрудничтве нашеї жеми. У планованю и витвореню плана медзинародного сотрудничтва Дружтво за руски язык и литературу будзе поступац спрам превжатиц обовязкох котри виду зоз догваркох зоз фаховима організаціями котри контакти зоз иножемством уж витворюю. У тим року буду ше окончовац пририхтованя за таке сотрудничтве.

Активносц Дружтва у 1982. року у рядовой діялносци и по окремноей програми котра ше утвердзи, будзе ше одвивац и на означованю 90-рочніци народзєня и 45-рочніци приходу на чоло Партиі Йосипа Броза Тита, 40-рочніци снованя АВНОЙ-а и 150-рочніци народзєня Дюри Якшича.

ПРОГРАМА

означованя 90-рочніци народзенья и 45-рочніци приходзенья на чоло Партии Йосипа Броза Тита и 40-рочніци АВНОЙ-а

Тот, 1982. рок, и попри того же му конгресни активносци даю вельки печач, на плане идейно-политичних активносцох будзе у знаку 90-рочніци народзенья и 45-рочніци приходзенья на чоло Партии Йосипа Броза Тита и 40-рочніци АВНОЙ-а, УСаОЙ-а, Союзу пионирох и АФЖ-а. Будзе то рок кед ше през означоване тих змистох континуовано предлужи указовац на значносц и вредносц діла и живота Йосипа Броза Тита як и на розвой и рост державносци, братства и єдинства и ведносци шицких югославянских народох и народносцох у шлебоди.

1. У тим шветле Председательство Дружтва за руски язик и литературу ше заклада же би каждая подружніца, каждый актив и каждый член Дружтва були уклучени до програмох означованя тих юбилейох у своїх местох, котри буду організовані з боку месних и општинских організаційох ССРНВ.

2. Председательство сугерує же би Секция за литературу розробела критерии и тематични цалосци за розписоване ЛИТЕРАТУРНОГО КОНКУРСА за шицки возрости и же би го зоз заинтересованима редакциями преси, радия и ТВ запровадзела (обявела).

3. Секция за литературу, координуюци зоз литературними секциями у наших местох и школах, треба же би організовала 1—2 стретнуца тих секційох на теми конципировани у духу спомнутих юбилейох.

4. Окремни задатки би требали превжац даєдна младежка литературна секция и подружніца котри би, з нагоди юбилейох, а пред и у рамикох отримованя „Мешаца кнїжки '82”, пририхтали єден пригоди РЕЦИТАЛ.

5. Секция за литературу, литературни секції та и саме Председательство маю окремни задатки у уклучованю до змистох у рамикох Фестивала култури „Червена ружа 82”, окреме до Митинга поезии и музики младих, як и других манифестацийох през котри мож виказац діялносц нашого Дружтва на тим плане.

Председательство

СПИСОК

НОВИХ ЧЛЕНОХ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРУ

КОЦУР

389. Михал Арваї
390. Дюра Боднар
391. Михайло Будински
392. Михайло Буила
393. Янко Буила
394. Мелания Горняк
395. Мелания Гайдош
396. Янко Гайдош
397. Ксенія Губаш
398. Мария Иван
399. Микола Иван
400. Цецилия Киш
401. Наталия Кишогас
402. Ириной Лазор
403. Дюра Макаї
404. Ромко Макаї
405. Михайло Микловш
406. Тат'яна Молнар
407. Славка Надь
408. Микола Намачински
409. Мария Няради
410. Мария Олеяр
411. Мелания Планкош
412. Ирина Пушкаш
413. Владо Римар
414. Микола Русковски
415. Йован Русковски
416. Славомир Русковски
417. Юлиан Русковски
418. Владо Сакач
419. Цецилия Сакач
420. Мария Салонтаї
421. Янко Салонтаї

422. Владо Сендерак
423. Елена Сендерак
424. Елена Скубан
425. Ксенія Фейса
426. Маринко Фекете
427. Владимир Ходак
428. Амалия Хромиш
429. Любица Шанта
430. Микола Шовш
431. Любомир Шофран
432. Мария Югас
433. Микола Яким

МИКЛОШЕВЦИ

434. Агнета Костелник
435. Гелена Мудри

НОВИ САД

436. Владимир Медеши
437. Янко Сабадош

ОСИСК

438. Владо Тимко

САВИНО СЕЛО

439. Ирина Кандрач

СРИМСКА МИТРОВИЦА

440. Надія Ляхович

З М И С Т

ПИТАНЯ ЯЗИКА

- Др Александер Д. Дуличенко: Литературни јазик југославјанских Руснацох на универзитетским преподаваню — — — — — 3
Гелена Медеши: Дајдни социолінгвистични аспекти настави руского јазика — — — — — 6

ПИТАНЯ ЛИТЕРАТУРИ

- Др Јулијан Тамаш: Значење и можливости русинистичних вигледовањох у науки о јазуку, литератури, фолклору и историји — — — 10

ОГЛЯДИ, ПРИКАЗИ И АНАЛИЗИ

- Гавријл Надъ: Руски јазик (1945—1948) — — — — — 16

ПРИЛОГИ

- Любомир Медеши: „На штред Америки...” — — — — — 22
Јанко Рамач: Одаванка за војка — — — — — 30
З работи Секцији лекторох и прекладачох — — — — — 32

ХРОНИКА ДРУЖТВА

- Отримана рочна скупштина Дружтва за руски јазик и литературу — 34
Звити о работи Председателства, секцијох и комисијох у 1981. року 35
Плани работи Председателства, секцијох и комисијох у 1982. року 42
Програмни задатки Дружтва за руски јазик и литературу за 1982. рок 45
Програма означовања 90-рочници народзена и 45-рочници приходзена на чоло Партији Јосипа Броза Тита и 40-рочници АВНОЈ-а — — 48
Список нових членох Дружтва за руски јазик и литературу — — — 49